

ramificatio dicuntur istiusmodi tentationes ad modum palmitum qui varios claviculos habent, ut vel ex hac vel ex illa parte mentem comprehendere et religare possint. Varia namque diabolus tentans intendit, ut si tentatio ex hac parte non apprehenderit, apprehendat ex illa; v. g. : Cum inducit te ut ad domum tui te conferas, multa intendit, aut te in perjurium et furorem concitare, aut exponere ut bona tua perdas, ex quo tibi innumera mala nascentur : eum inducit ut ad perniciosa spectacula accedas, intendit ut ibidem comparentes mulieres aut virgines concupiscas, aut detractionibus vaces, etc. Vide S. Gregorium, lib. 52, cap. 15.

VERS. 15. — OSSA EIUS VELUT FISTULE ERIS; CARTILAGO ILLIUS QUASI LAMINA FERREÆ (1). Hæc verba quædam de elephante dicta credunt propter dentes, qui fortissimi et quasi ærei sunt, nullâ caritate vacui : alii propter omnia ejus ossa, signanter costas, dictam voluit; utpote quæ propter duritiem et fortitudinem eximiam ærea videntur. Unde Septuaginta vertunt : *Αἱ κληροὶ αὐτοῦ πλεοναὶ γυμνασίου, ἢ δὲ γὰρ αὐτοῦ εὐκλειος γὰρ, costæ ejus costæ enææ, et spina ejus ferrum fusile.* Sed nec magnum quid hæc sententia continet, si

(1) De cartilagine nihil Hebræus, in quo utrinque legitur ossa. Porro elephas ossium immani et solidissimum compage, pro immani bellæ corpore, mole et viribus, instruitur. Septuaginta : *Costæ ejus costæ enææ, et spina ejus ferrum fusile.* Redd. potest Hebræus : *Ossa ejus velut canales enæi, et ossa ejus velut baculi, vectes ferri.* (Calmet.)

Ossa (vel membra, costæ) ejus fistulæ (vel laminae, baculi, tubi, defluxus, vel fluxiones) eris, vel cartilago, referunt fistulam æris, robora (vel robusta) eris, vel chalybis, i. e., velut crassiores et solidissime partes chalybis. Sunt, ut chalybis, robustissima; Heb., *robora chalybis*, hypallage pro *chalybis roborum.* Magna velut æs, fortis sunt sicut res emet, עֲצֵי יִסְרָאֵל toar sen adjectiv. ut Job. 12, 21. Potest pro substantivo poni. Sensus est, hippopotami ossa non esse, ut in perlicis piscibus, meris cartilagine, sed æris instar, durissima; ut Mich. 4, vers. 15 : *Corium tuum ponam ferrum, etc.* Quo sensu equi et tauri poetis γαίρεινός, i. e., arripedes, et γαίρεινός, arisenti, appellantur, quia maximè pedibus valent, durissimamque habent ungulam. Sic, *ærea puppis*, Æneid. 5, l. e., fortis; nam ærea non esse puppis, sed prora, inquit Servius. Porro, in hippopotamo summa est ossium firmitas, adeoque major esse creditur quàm in elephanto, qui cum nihil habeat dentis durius, tamen hippopotami dens duritie precessit. Quod testatur Odoardus Barbossa in Capitula descriptione, eumque secutus Scalliger in Cardan. Exercit. sect. 2. Et Dionysus artifices hippopotami dentem asserunt choro difficilissimæ scalpi. Et lupus dentem pro ebore usurpatum docet Pausanias in Arcadica.

CARTILAGO, etc. Ossa ejus (ossa, inquam, ejus Repetitio ejusdem, solidiora ossa, artus, spina, dentes, ossa hic et in membro præced. sunt que aliis cornua, aliis dentes, vocantur) sicut virga, vel baculus (frustum, sive massa, vectis) ferri, vel ferrea. Ramban, *malleus magnus et crassus ferreus, à בַּר serviti et ברך proficere, quod super saxa projectur ad ea contentenda.* Radix Arabice *matala* est, *ferrum cadere et extendere; et matal, qui cadendo cassides ferreas, etc., facit; et matala de ferro, eusum et in longum extensum.*

Rectè igitur veteres כְּבִילֵי אֵרֶץ ad ferrum referunt : *Rectè ferrum fusile; Symmach., commissura ferri.*

(Synopsi.)

de ossibus elephantis duntaxat loquatur. Quare verius est Deum voluisse demonis ossa describere. Vocantur autem demonis ossa tentationes, suggestiones, machinationes, consilia fraudesque ejus, ut Græci Patres docent. Et jure merito; nam sicut in ossibus positi corporis roburque subsistit, ita in fraudulentis consiliis tota se ejus malitia erigit. Hæc autem ærea dicuntur propter obstinationem et pernaciam inflexibilemque malitiam. Ita Olympiodorus in Catena. Quippe indefessa est demonis in tentando constantia; non eum frangit temporis diuturnitas, non illum more tædet, nec si iterum iterumque ac sæpius repellatur, animum despondat, aut in pugnandi contentione languet. Ut enim ossa non fluctantur, nec mollescent; ita demon non incurvatur domitus, non cedit victus, non continuo fugit pulsus. Mæsa est impudens, identidem redit, etsi centies rursusque centies abigatur. Et sicut in exagrandâ et perssequendâ prædâ non fatigatur, ita etiam in retinendâ impigerimus, nulli pareit opere. Ex ejus ungulis non minus difficulter extorsoris prædam, quàm, ut vetus est verbum, ex Herculis manibus clavam aut à leonis ungibus sememum agnum.

B. Gregorius, lib. 52 Moralium, cap. 14, addit et aliam rationem, cor hæc demonis ossa ærea vocatur, quia scilicet dulciter suaviterque sonare videntur. Notum est enim in Scripturâ sacrâ æris nomine eloquentiam significari : quapropter, ut annotavit D. Hieronymus ad cap. 2 Danielis, in illâ statua quam vidit Nabuchodonosor, venter æreis significabat Græcos, quia eloquentiâ ac sapientiâ vivebant : *Æs enim, inquit, est vocalissimum maximeque sonorum.* Eloquenter igitur et suaviter ad modum fistularum arcarum diabolus sonare videtur, et variis tentationibus agens quasi variis fistulis personat. In organo varie sunt fistulæ æreæ, quas sapiens pulsator ordinatissimè pulsât : primò enim personat fistulâ depressam sonum emittente, et subito convertit manum ad eam pulsandam que altissimum acutissimumque reddit; et ita acutum sonum cum depresso temperat, ut mirum concentum reddat. Idem in tentationibus observat diabolus, qui maximâ dexteritate velut insignis modulator non nudas tentationes proponit, sed suaviter sonans animum demulcet et disponit, ut placeat, et eorum delectationem velut gratissimum modulationem mentalibus cujusvis aëribus inferre contendit. Unde non est dubium (ut sciè hic advertit Pineda) quin ex utroque nomine tum æris tum ossium ignes diaboli fortitudo et vires significentur, non ex scilicet quibus alieno muro valeat confringere, sed callidæ artes et subdole machinationes, quibus animum blando pelliciat atque seducat. Aperit hæc fistulæ æris imago, quæ inuivert pessimum hunc impostorem ex hominum nutu atque sententiâ tibi canere, sive tympanum pulsare. Quod inculenter persequitur S. Gregorius lib. 29 Moralium, cap. 12, dùm ea Jobi verba cap. 58, 24 : *Dividitur æstus super terram, sic premit : Rectè vero etiam dividi æstus dicitur, quia nimium non singulè omnibus, sed quibusdam vicinis ac juxta positis vitis fa-*

tigantur. Prius enim conspersioem uniuscujusque antiquus adversarius perspicit, et tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quò ergo occultus adversarius facile capiat, vicinis conspersioibus deceptiones parat. Quia etenim levitior voluptas juxta est, lætis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, paventibus terrores intendit : et quia elatos extolli laudibus conspici, eos ad que voluerit blandis favoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitis convenientibus insidiat. Neque enim facile capivaret, si aut luxuriosis præmia, aut avaris scortia proponeret; si aut voraces de abstinentiæ gloriâ, aut abstinentes de gula imbecillitate pulsaret; si mites per studium certaminis, aut iracundos capere per pavorem formidinis quæreret. Hæc Gregorius. Solet etiam diabolus non raro aliqua bona suadere, ut ad malum valeat pertrahere; et sic malum colore alicujus virtutis contegit, atque sub esca pietatis hamum malitiæ abscondit; de quo dicitur : *Cartilago illius quasi lamina ferrea.* Ubi cartilaginis nomine S. Gregorius, lib. 52 Moralium, cap. 17, hæc ipsius hostis nostri versutiam intelligit : *Quid enim, inquit, per cartilaginem nisi simulatio ejus accipitur? Cartilago namque ossis ostendit speciem, sed ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla vitia, que ostendunt in se rectitudinis speciem, sed ex pravitatis procedunt infirmitate. Hostis enim nostri malitia tantâ se arce palliat, ut perfringente ante deceptæ mentis oculos culpæ virtutes pingant, et inde quisque quasi expectet præmia, unde dignus est æterna invenire tormenta.* Ita S. Gregorius, qui id lætissimè adhibitis exemplis declarat. Postquam ergo Deus expressit, unde procedat diaboli impugatio, et qui sint quos diabolus revincit, insuper quibus viribus et armis agat, jam tandem exponit quomam esset gladio feriendus, dicens :

VERS. 14. — ISE EST PRINCIPIMUM VIARUM DEI (1).

(1) Virium illius speciem maximum. Superat elephas belluâ quælibet magnitudine, robore, docilitate, industria, modestiâ, fidelitate, pudore, agnitione beneficiorum, agilitate, longevitate. Nullum è brutis ad hominem propriis accedit quàm elephas, sive species belluæ industriam, sive sagacitatem et descendendi facilitatem, et ea retinendi quæ didicit. Fertur verba Indorum percipere, pluraque planè miracifica de illo narrantur, quæ locum dubio faciunt, utrum mente vel ratione instruitur. Illud constat, belluæ mores nimis præferre quàm cætera pleraque. Vide Plin. l. 8, cap. 1, 2, 3.

QUI FECIT EUM, APPLICABIT GLADIUM EJUS; vel ex Hebræo : *Qui fecit eum, dedit illi gladium.* Qui illum creavit Deus, arma in defensionem adject, dentes scilicet et proboscidem. Deus quodammodo suum illi enssem tradidit; utrorem sui ipsius elephantum fecit. Furens elephas terrorem late inculit : nemo illi resistere valet; arbores vellit, dejicit muros et domos; obvia quæque proculcat, ipsaque agmina sternit : ut si cui ex belluis enssem suum Deus dedit, nulli planè alteri, quàm elephanto tradidisse dicendus sit. Alii vero ita explicant : *Nemo trahit Deum, qui fecit illum, et non alius, audebit eum apprehere gladio.* (Litur autem Deus in necem elephanti cornu, uti ferunt, rhinocerotis : is enim elephantum aggressus, ventre transfossus interficit.) (Calmet.)

S. S. XV.

QUI FECIT EUM APPLICABIT GLADIUM EJUS. Ut superius notabamus, cepit Deus describere demonem sub Be-

*Ille est principium viarum Dei, i. e., est principium, e Gallicè un chef-d'œuvre de Dieu, unum ex operibus e Dei præstantissimis; quomodo vocatur Amalec; e principium gentium, Num. 24, 20, id est, gens una e nobilissimis; Dei timor principium sapientiæ, vel e principium sapientiæ in Sirachide; ita hippopotamus e vocatur principium viarum Dei, id est, Dei opus e extremum. Ut enim fit perniciosum animal, tamen e in eo multa sunt que admirationem excitant, vasta e moles corporis, robur immense, tergo impetracibile, stupendus oris hinc, et portentosa voracitas, e candor dentium et firmitas, maris, terræ et amini e vita communis. Alterum hemisclerium ante Bochartum plerique veterum : *Conditor ejus admonebit* scil. ei gladium suum, quo interficere eum possit. i. e., solus ille, qui ipsum condidit, eum vincere et perimere potest, non homo. Sed melius placet Bocharti interpretatio : *Factor ejus applicavit ei (ita hophal 7277 2 Sam. 5, 54, adnoti sunt vertendum) harpem ejus, qui dicitur instructus hippopotamus, quia xaxaxaxax; id est, dentes exortos habet mollior flexos, curvatos, prelongos, quibus tanquam harpe, vel ense ecurvo, in modum falcis fruges demulcit et corrumpit. Profunde etiam Græci poetæ harpem tribuunt hippopotamo. Nicander Theriac. v. 566. Ant. Plineius equi, Nilus quem pasci adustam trans Sin, alque harpen damnosam immittit in agros. Gillius, in Descript. hippopotami : In parte oris anteriore atque inferiore, duo magni dentes ex utroque lateri angulo prominent, etiam ex ore elatio, quos inter superiæ quatuor dentes erant, inter quos intercedebant longe minores quatuor dentes. Plura vidi. apud Bochart.* (Hosenmüller.)*

ISE EST PRINCIPIMUM VIARUM DEI. Est veluti specimen viarum Dei. Vici Dei vocat operum. Ise est præcipuum opus; Hebr. pro præcipuo, primitivis. Confer. Num. 24, vers. 20, Jerem. 49, vers. 55, Amos. 6, vers. 1, 6. Denique est, opifici Divini caput. Alii sic : *Is primæ rerum origine à Deo conditus est, hoc est, principium formationis divinæ; principium nempe dicitur, et quod optimum est, ut Gen. 10, 10, et quod præcipuum, ut Exod. 50, 23. A primâ rerum origine hæc bestia, velut caput animalium terrestrium, facta fuit, ubi Dei potentia et providentia præcipue agnosceretur. (De elephanto hoc accipitur fere omnes; at Sanct. de Taurro.) Taurus sic dicitur, non mole, sed usu et commoditate hominibus præstitit. Adde quod taurus olim, censebatur animalium maximum et ferocissimum, ut ait Varro de Ling. lat.; nec elephantis antiqui cognitus fuit, ut patet ex Plin. 8, 6. Cùm ergo Jobi ignotus esset, non videbatur opportuna illius loco loco commemoratio. (Synopsi.)*

Celi qui l'a fait, appliquera et condura son épée. Cet endroit s'explique en bien des manières par les interprètes. Les uns entendent par cette épée la corne du rhinocéros, dont il perce l'éléphant. Et selon ce sens, Dieu voudrait montrer qu'encore qu'il ait créé l'éléphant si fort et si grand, il lui a donné pour ennemi un très-petit animal qui le terrasse et qui le tue. Mais pour l'expliquer de cette sorte, il faut ajouter et sous-entendre plusieurs choses, et faire violence à la construction naturelle des paroles de la Vulgate. Quelques-uns l'expliquent donc de la trompe de l'éléphant, dont il se sert comme d'une épée pour couper et pour briser ce qu'il veut, ayant en cette partie une force extraordinaire. D'autres enfin entendent par cette épée ses dents, qui lui tiennent lieu d'une terrible défense, n'y ayant rien qui y puisse résister et étant dans la guele de cet animal comme des armes qui sont capables de tout renverser et de tout crever. Mais de quelque sorte qu'on l'explique, soit de sa trompe ou de ses dents, Dieu en est le maître,

hemoth aut elephantis specie; et ita quamvis aliqua dixisset que verè in elephante quadrant, tamen ita sermonem ad dæmonem describendum convertit, ut difficile possit ea que subdit elephanti convenire; commodissime autem dæmoni aptantur: qualia sunt hæc, que non nisi violentè, ut D. Thomas ait, ad elephante applicentur aliqui. Quomodo enim dicitur ille principium viarum Dei? Quisnam gladius est, quem Deus applicat contra eum? Dæmonem ergo, et que circa eum sunt, hæc verba mirè describant. Dicitur enim diabolus principium viarum Dei: pro quo Septuaginta legunt: *Τὸ ἄρτι ἀρχὴν κινήσεως Κεφαίω*, Hoc est principium formationis Domini. Quia inter omnes creaturas, quas Deus formavit, ille principem tenet locum secundum naturam, et secundam dona gratiæ que tunc recepit. In cuius confirmationem S. Gregorius, lib. 52 Moralium, cap. 18, latè prosequitur illud Ezechielis, cap. 28: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, etc.*; et iterum, cap. 51, 8: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non æquaverunt summitem ejus: platani non fuerunt æqualia frondibus illius: omne signum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini ejus. quoniam speciosum fecit eum in multis condensatione frondibus, etc.* Dicitur itaque de diabolo sive Luciferò, quod sit ipse principium viarum Dei: quia nimirum omnibus creaturis est excellentior secundum naturam, ut latè Deus ipse prosequitur. Quoniam autem (ut B. Dionysius Areopagita, lib. de divinis Nominibus, cap. 4, docuit) ad naturam sequitur potentia; et unaquaque res tantò majoris est potentia, quanto est excellentioris nature; et hoc ipso quo videtur Deus illum esse omnibus superiorem, et videtur inferendum quod consequenter et ille non pœt faire de mal qu'autant que Dieu le permet.

C'est en quoi parait davantage la grandeur et la puissance de Dieu, que les animaux les plus monstrueux, et qu'il a remplis d'une force plus terrible, n'en peuvent user que selon les règles de sa volonté.

Que si l'on veut appliquer encore au démon, comme on fait les saints, ce qui regarde Behemot, nous devons, selon le conseil de saint Grégoire, après avoir considéré la puissance si terrible de cet ennemi, nous soumettre d'autant plus parfaitement à Dieu, que nous ressentons notre faiblesse, pour résister à celui qui nous attaque. Car que sommes-nous, nous autres, « dit ce saint père, sinon un peu de poussière? Et c'est que le démon, sinon un de ces esprits célestes, et c'est même le plus éminent de tous? Que pourrait donc présumer de sa propre force celui qui n'est que poussière, lorsqu'il sait qu'il a à combattre contre le prince de tous les anges? Mais parce que le Créateur des anges a pris lui-même un corps terrestre, c'est avec raison que l'humble poussière s'attend de vaincre l'ange superbe. Car en s'attachant à celui qui est le vrai fort, elle reçoit par cette union la force que cet esprit déserteur a perdue, lorsqu'il a voulu ne s'attacher plus qu'à lui-même. C'est ainsi que l'élevéon a mérité d'être abaissé, et que l'humilité a été digne d'être relevée. » Et c'est ainsi que nous pouvons ajouter que, quelque terrible que soit Behemot par lui-même, l'espérance et la puissance que Dieu lui a mise entre les mains, est toujours soumise à son souverain pouvoir, qui sait appliquer et le conduire selon les règles de sa volonté.

(Sacr.)

omnes quoque creaturas secundum potentiam excederet, adobeque nobis impossibile esse illi obistere; idcirco subdit:

QUI FECIT EUM APPLICAT GLADIUM EJUS. Que verba egregiam continent doctrinam excellentemque Dei promotionem. Nam qui fecit eum Filius Dei est, per quem omnia facta sunt; qui per Isaiam dicit: *Ego creavi fabrum*, id est, dæmonem, ut S. Hieronymus exponit. Ille ergo qui in mundi initio fecit eum applicavit gladium ipsius. Verbum applicandi in Hebræo est *וַיִּלְחַץ*, quod aliquando in Scripturâ sacrâ significat offerre; et ita illud transtulit noster Vulgatus interpretès apud Amos, cap. 5, 25: *Nunquid hostias et sacrificium obtulisti mihi?* et iterum, Malch. 2, 12: *Offerentem minus Domino*; et apud Isaiam, cap. 55, 7: *Oblatum est, quia ipse voluit*; et alibi sæpè. Quoniam autem in oblationibus interiora animalis nudabantur et fiebant manifesta, oculisque omnium exponebantur, idcirco verbum illud significare potest aperire, manifestare, nudare que abscondita erant, ut sensus sit: Qui fecit eum manifestabit, nudabit, explicabit gladium ipsius: ipsius, inquam, diaboli, ut explicavit S. Gregorius, Beda, et Philippus in hunc locum.

Deus ergo, qui dicitur fessisse dæmonem, non solum quia creavit eum secundum naturam, sed etiam quia peculiari sapientiæ suæ dispositione illi permitit, ut hominem impugnet (sicut explicat D. Augustinus, lib. 11 de Civitate Dei, cap. 15 et 17, et lib. 11 de Genesi ad litteram, cap. 22); ita se gessit, ut quò facilis homo dæmonem vincere, et senetipsam armare contra illius impetum posset, manifestari, explicaverit, et in lucem emiserit gladium, id est, vim et fortitudinem ipsius, quâ homines impellit, apertissime declaraverit; vel etiam sic, ut applicare gladium idem sit quod restringere, replicare, implicare, vel involvere ad eum modum, quo acutum gladium vaginâ implicamus et involvimus, quò ejus acies inclusa tenetur, ne ferire possit. Si ergo diabolus sibi metipsum relinqueretur, sicut omnes creaturas secundum naturam suam superat, sic utique easdem etiam secundum potentiam superaret; quem gladii nomine Deus expressit: verum hæc potentia comprimitor, involvitur restringiturque à Deo, ut non quantum vult, sed quantum ei permittitur, agere possit.

Pulebrè S. Gregorius lib. 52 Moralium, cap. 19: « Gladius, inquit, Behemoth istius ipsa nocendi malitia est; sed ab eo à quo bonus per naturam factus est, ejus gladius applicatur, quia ejus malitia divina dispensatione restringitur, ne ferire mentes hominum et quantum appetit permittatur. Quia ergo hostis noster et et multum potest, et minus percutit, ejus gladium et pietas Conditoris adstringit, ut replicatus intra ejus conscientiam lateat, et ultra quam de super justè disponitur sese in mentes hominum ejus malitia non extendat. Quod igitur ad multa fortiter prevalet, hoc de principio magna conditionis potest; quod verò à quibusdam vincitur, ejus nimirum gladius ab auctore replicatur. Iste namque Behemoth, qui principium viarum Dei est, cum contra sanctum Job li-

centiam tentationis accepit, gentes movit, greges abstulit, ignem de celo deposuit, perturbato aere ventos excitavit, domum concutiens subruit, convulsantes filios extinxit, uxoris mentem in dolo prave suasionis exerecit, mariti carnem illicitis vulneribus confodit; sed ejus gladius à Conditore replicatur cum dicitur, Job 2, 6: *Animam illius serva*. Qui replicato gladio quanta sit infirmitatis Evangelistâ testante describitur, quia nec manere in obsessio homine potuit, nec cursus invadere bruta animalia non jussus presumpsit dicens, Matth. 8, 51: *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum*. Malitiae quippe ejus gladius et quam sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa et licentiam non preberet, nec grassari in porcorum gregem valeret. Ex quo rectè inferi idem S. Gregorius dicens: « Quando ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo et nimirum constat, quod non jussus contingere nec porcos presumat? » Sic ille.

Hoc ipsum ex hæc eadem historia similiter D. Thomas, 5 part. quest. 41, art. 4, ex B. Chrysostomi Homiliâ 24 in Mattheum expendit. Vult ergo Deus dicere ad Job, non esse cur diaboli potentiam nimis timeat, que etsi magna sit, tamen ita Dei virtute comprimatur, ut nullam vim ipsis possit voluntati inferre. Peculiarem hæc de re tractatum edidit B. Chrysostomus Homiliâ 65 ad populum Antiocheum, ostendens nos Deo gratias agere debere, quod commensurata nobis certamina largitus sit; ex quo hæc sententiam flecti clarius explicare. Quam si rectè expendamus, videbimus verè B. Paulum eam explicandam assumere voluisse cum dixit, 1 Cor. 10, 15: *Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari ultra id quod potestis, etc.* Verbum enim applicandi, quo Deus hic utitur, proprium est medicorum medicamentum applicandum. Vox autem gladii in Scripturâ sacrâ, juxta SS. Patres, Hieronymum in cap. 65 Isaiæ, Augustinum Epist. 59 ad Paulinum atque in Psal. 104, Gregorium lib. 52 Moralium, cap. 4, id proprie significat, quod ad alterius destructionem, exitum vel malum admoveatur, quodque tribulationem inducit. Ita dicitur de peccatoribus, Psal. 58, 8: *Et gladius in ore ipsorum*; et iterum, Psal. 56, 5: *Lingua eorum gladius acutus*. Ita persecutio illata sacro Joseph dicitur gladius aut ferrum: *Ferrum*, inquit David, Psal. 104, 19, *pertransiit animam ejus*. Et tribulatio Virginis beatissimæ inflicta in Christi morte dicitur, Luc. 2, 35, *gladius pertransiens animam*, idque conformiter ad vim Hebræi sermonis, quo gladius dicitur *וַיִּלְחַץ* *aliter*, proprieque significat excitationem, desolationem, vastationem, ut Brixianus annotavit. Unde B. Gregorius supra citatus rectè colligit gladium diaboli hoc loco dici ejus malitiam et iram, quâ nos vastare, desolare ac perdere nititur. Quo supposito, elegantissime dicit Deus: *Qui fecit eum, applicabit gladium diaboli*, ut loentio sit desumpta metaphorâ à medicis applicantibus medicamenta, que in se sunt contraria et destructoria nature, qualia sunt purgantia, urentia, esciccantia, mordicantia; que in se ita sunt natura contraria, ut verè dicatur ejus venenum, quale est

diagridium, scamonea, colocintide, caustica; et hæc quidem que talia in se sunt, moderata et contempta à medico, et applicata in determinatâ quâdam mensurâ, vim habent medicamentorum, et maxime eorum malignitate utitur ad salutem hominum promovendam, temperando eorum malitiam, mordicantem, cum ad salutem sunt necessaria, aut ad superfluos noxiosque humores expellendos vel exsicandos; id tamen præcipue observat in eorum applicatione, ut nullatenus ultra vires patientis applicari permittat: metitur propterea et ponderat ea non tantum secundum libras et uncias, sed et secundum drachmas et scrupulos, inò et secundum grana, sciens horum vim contra naturam nostram, que nisi temperatissima applicetur, exitum et mortem certissime inducent. Ita ergo Deus se habet. Est siquidem diaboli malitia iniqua, et mala in se contrariaque nature nostre ejus exitum omnibus viribus desiderat et procurat; temperata tamen à celesti medico, nobis redditur proficua ad superbum purgandum, torporem excutiendum, exerecendas virtutes, ascendas vires spirituales, animamque ad excellentiorem eorum disponendam. *Non quasi crudelis suscitabo eum*, inquit Deus infra ad Job 41, 4, *agens de dæmone sub specie ceti*. Crudelis esset medicus, qui tantum ad torquendum hominem et comburendum eum applicaret ei potionem amaram, aut gladium scindentem carnes, aut serram secantem crura, aut cæterum ardentissimum; similis profectò Neroni, qui tantummodo ad comburendam Romanam jussit ignem applicari. Pius tamen et benignus est, qui hæc quantumcumque aspera, acris et mordicantia, applicat ad salutem et bonam valetudinem. Non ergo Deus dæmonem suscitavit, id est, permittit adversus nos exurgere et suscitari quasi crudelis, sed tanquam pius benignusque medicus, ad nostram salutem, videlicet cum id nobis utile expediensque est. Idcirco nequaquam concedit, ut absolute diaboli malitia nobis applicetur; nec eum sinit agere quantum vult, quin potius malitiæ ipsius vires ac facultates temperat, et nullâ ratione nobis applicari ordinet, nisi secundum mensuram determinatam. *Mensurata*, inquit S. Chrysostomus supra citatus, *nobis Deus dedit certamina*. Metitur enim et expendit attentissime, qui cordis nostri intima lustrat, vires ejusque, non tantum eas quas à natura, sed præcipue quas ab auxilio gratiæ quibus habet, nec ulatenus ultra tales vires permittit nobis diaboli malitiam aut actionem applicari.

VERS. 15. — HIC MONTES HERRAS FERUNT: OMNES BESTIÆ AGRI LEDENT IBI (1). Hoc de elephante quidam

(1) Elephas ingenium habet à belluis, quas cætera bruta vereant et fugunt, planè diversum. Alitur cibo communi et simplici, quem montes illi, non secus ac mitibus quibusque belluis, subiciunt: tantumque abest ut nocent cæteris brutis, ut vel inter media illorum armenta quietus pertranscat. Nec illis seu nocet seu vim inferi; sed tunc ludere coram elephante, ubi cumque ille pascat, omnemque ex animalibus licet. Mitissima est, si quod aliud animal, indole, viresque suæ

ideo dictum existimant, quod voracissimus sit: ad quem unum sustentandum videntur necessarii omnes montes herberiferi; qui cum in illis pascitur, ita se mitem exhibet, ut coram eo cetera animalia adeo sine timore subsistant, ut ludere dicantur. Elephas enim sanguinarius non est, sed clemens; non carnibus, sed herbis vescitur. Tradunt autem illum tantam esse mansuetudinem praeditum, ut si quando per greges animalium transierit, ne forte ejus conspectu terrentur, proboscide velut manu significare se nihil lesurum, sed inoffense transiturum. Quibus aliquo modo concinunt quae de elephante Plinius scripsit lib. 8, cap. 7. Verum comodiis hae de demone, quem Deus hic praecipue describere intendit, explicantur; ita nimirum ut loquatur de mystico ejus corpore, quod sunt iniqui, voluptatum de pellicularum amatores, ut saepe B. Gregorius annotavit. Cui expositioni concinunt Septuaginta, qui sic verunt: *Accedens autem ad montem praeruptum fecit letitiam quadrupedibus in tartaro*. Id est: Diabolus accedens ad tentandum Ecclesiam multos detrahit in tartara; vel, ut Olympiodorus exponit, accedens ad occidentum Christum beneficiavit suis socios et impios. Loquendo igitur de demone, quantum ad corpus ejus mysticum, hanc montes herbas ferunt. Nam ad hoc demonis corpus impingandum, delectandum et voluptate afficiendum omnia fructifera videntur; ad illius delicias, voluptatem et gulam serviunt montes et valles, campi et horti, maria et aera; ad voluptates illius quaruntur

nunquam periclitantur sive aggrediendo, sive nocendo, nisi forte propulsanda sit injuria vel sibi vel catulis illata. Cum per armenta ceterorum animalium transire cogitur, nisi proboscidi agitatione, illa remouet. (Calmet.)

Hic, etc. Nam (vel sanè, vel profecto) germen, vel fructum, vel proventus (vel pabulum, farraginem montes ferunt, vel profertur, vel producant, et, q. d.: Etsi terra non videatur satis cibi proferre unde tam vastum corpus alatur (edit enim elephas uno pastu modios Macedonicos novem; Arist. Hist. 8, 9), et tamen apparat Deus montes herbosos, etc. Vide Psal. 50, 10. Non ab hominibus cibum exspectat, ut equi, boves, etc., sed per montes vagatur pabuli causa. Ita et indomabilem bestiam naturam ostendit, et miram Dei providentiam. Montium ideo meminit, quia et hi pabulo fecundissimo esse solent. Vide Psal. 50, 10, et 147, 8 Prov. 27, 25. Quia magis est mirum, aquaticum animal non solum in terra pasci, sed et in vertice montium cum pecore et jumentis. Montes hic dicuntur colles et aggeres Nili vicini, teste Strab. 1, 17. Quoniam etiam in multis inferioribus Aegypti locis, ubi hippopotami, sint etiam veri montes: ut propè Pelusium Casius; et alius propè Memphim, Herod. 2, 15. Sitopion vocat Eustathius in Dionys. et propè Scetum Nitria. Alius item propè ostium Heraeleoticum, cuius meminit Heliodorus praetari operis statim initio. Quid quod Matthias à Michon, de Sarcinaria Asiat. lib. 1, cap. 14, quorundam piscium meminit, qui, mari relicto, scandunt in summum montium? Mors Moscovito nominant. Hos autem hippopotami simillimos esse colligere est ex signis modo et ex Leoardo Nogarola apud Scal. in Card. exercit. 218. (Synopsis.)

HUC MONTES HERBAS FERUNT. Edit uno pastu modios Macedonicos novem, Aristoteles Historiae animalium 8, cap. 9.

OMNES BESTIAE AGRI LUDENT IBI. Tanta est elephantum clementia; Aristoteles Histor. Animal. 1, 1, et 9, cap. 46.

herbae deliciose in montibus, fructus suaves in vallibus, extrahuntur pisces maris, aves aeris capiuntur, et nemorum ferae conquiruntur. Sed quid inde sequitur?

OMNES BESTIAE AGRI LUDENT IBI. Bestiarum nomine vitia intelliguntur, quae quia tunc liberè oriuntur et procedunt, dicuntur ibi ludere. Ex nimia enim voluptate carnis illa vitia oriuntur quae S. Paulus enarrat, Gal. 5, 19: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, ira, rixa, etc.* Et verè accidit quod dixit Isaias 15, 21: *Requiescent ibi bestiae, et replebuntur domus earum draconibus; et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi; et respondebunt ibi ululae in edibus ejus et sirenes in delubris voluptatis.* Quem locum egregie S. Chrysostomus Hom. 6 in Matthaeum ad nostrum explicat institutum: *Quid mirum, inquit, si videas tot tantaque vitia liberè in teipso discurrere et quasi ludere, si corpus tuum ita voluptatibus impingatur, ut facias omnes mundi delicias ipsi servire? si ventri tuo inseriant montes, valles, maria, etc. Ex hac ergo radice diabolus talia germina producit.*

D. Thomas et Cajetanus hunc locum similiter de diabolo interpretantur; cuius agricoltio est in montibus, hoc est, in principibus malis: ibi enim seminat exempta pessima in populum: quare omnes bestiae agri ludent ibi; id est, adhaerebunt ei impii assecra. Per principes enim malos lucratur sibi diabolus populum malum. Quid si verò montium nomine (ut saepe in Scriptura contingit) iusti, et bestiarum appellatioe iniqui et peccatores significentur, quis non videat bestias demoni ludere, dum illum suis flagitiis oblectant, et justos, prohi dolor! herbas offerre, dum his saltem peccatis levibus, quae manent ex impugnatione vitiorum, ipsum utcumque sustentant? Mons ergo, id est, justus, qui cupit non offerre diabolo hujusmodi pabula, radices herbarum, id est, vitia, ex quibus defectus isti manant, excindat: nam his omnino destructis, non erit difficile heriarum pabulum auferre, id est, notabiliora ista et crassiora peccata devitare.

Porrò id quod Vulgatus reddit, *ludent ibi*, in Hebraeo est verbum *sahhak*; quod proprie significat *illudere, irridere*. Quod quidam ita explicant, ut voluerit Deus rem mirabilem circa elephantem explicare: ipse quippe est, qui inter animalia terrena primas tenet; nihilominus hae illius grandis miseria, quod à minimis animalibus ita impetuum se sentiat, ut his sese irridendum propinet; nam læcessus ab eis, motibus furiosis et ordinatis circumagitur: videns quippe murem, quem maxime odit, vehementer conturbatur: chameleon ab ipso nescente inter pabula devoratus ad instar venit totum ejus corpus infestat commovetque: suis sive porci grunitionum, teste Plinio lib. 8, cap. 10, ita graviter fert, ut quamvis à primo ætatis tempore mansuetus domitusque fuerit, tanquam furis incitatus, nullum ordinem teneat: cuius rei exempla ferunt, Elianus lib. 1, cap. 55, hirundine in potu hausta intolerabili dolore afflicta; et mirum in modum torquetur à vermibus ceruleis propè Gangem. De quibus omnibus vide Plinium lib. 8, cap. 40 et 47; Solinum lib. 9, cap. 15,

et Albrovandum de Quadrupedibus solidipedibus. Certe res admiranda est, tantum tamque grande animal, quod omnibus aliis eminent, ita à minimis bestiis conturbari posse, ut illud totum tremens ac rugiens reddat. Sed magis mirandum est, hominem prudentem ac strenuum, qui ratione eminet, per quam possit cognoscere, quam exigui momenti sit verbum hominis sibi improperantis, nihilominus vel à minimo verbo ita conturbari, ut seipsum vix contineat quin fremat præ indignatione, ac toto pectore contremisat et inflammetur.

VERS. 16.—SCD UMBRA DORMIT IN SECRETO CALAMI, ET IN LOCIS HUMENTIBUS (1).—VERS. 17.—PROTEGUNT UMBRA UMBRAE EJUS: CIRCUMDABUNT EUM SALICES TORRENTIS (2). Loca describit, in quibus elephantes versari

(1) Haec omnia elephanto mirè congruunt. Amat aquas et flumina; nec raro ita se aquis mergit, ut non nisi vertex proboscidi emineat. Narrat Elianus, appellari illum merito posse animal palustre, quod locis irriguis et pellicularibus delectetur, ametteque plurimum lotiones. Frigidam haurit, quam ante potum turbat; et cum aestas ferret, inducit sibi crustam è luto, quae aestum temperet. Quae ab aliis memoriae prodita sunt, elephantum scilicet non cubere, vix eam aliqui capere posse, quare ardore mixtum somnum capere, quae fabulam sapiant. Cubat elephas, et post cubitum surgit, ceterorum quadrupedum more. Itaque ejus naturae non repugnat, si cubet in umbrâ salicium, ac frigidarum arborum, ac frigus capiet in paludibus, et inter calamos. Neque illi moles corporis magis ad hanc rem officit, quam illa, quam communiuntur, difficultas erura hactendi. Septuaginta ita reddunt versiculos 14, 15, 16: *Hoc est principium formationis Domini, factum ut illuderetur ab Angelis ejus, v. 15. Adveniens autem ad montem praeruptum, fecit letitiam quadrupedibus in tartaro. Vers. 16: Sub omnigenis arboribus dormit, juxta populum et calamum et corectum.*

ET IN LOCIS HUMENTIBUS. Aristoteles de elephante, dicto loco 9, cap. 46: *Est autem animal amans juxta amnes vivere; et 11, 46: animal amens loco uda.* Plinius 8, cap. 10: *Gaudet amibus maxime, et circa fluvios vagatur; idem prodidit Elianus. (Grotius.)*

(2) Tegunt (vel, adumbrant, inquam,) eum umbræ, vel arbores umbræ, sive umbriferae, umbræ, umbrae ejus, sive sua, i. e., earum: vel, ut sint umbrae ejus, vel, pro umbrâ ejus. Vel, ut umbram habeat, arbores umbræ, i. e., umbræ, vel, quae sunt umbrae ejus. Videtur esse apposito. Vel, quodque umbrâ sua. Verum in Heb. nulla est ellipsis, sed est syntaxis Hebraica peculiaris, quae pronomen relativum sing. num. refertur ad nomen numeri plur. ad notandum collectionem singularum. Alii hunc sicut praeced. vers. interrogative legunt; an tegent eum, etc.? q. d.: Minime verò, quia tanta magnitudinis est, ut nulle arbores aut arundinetæ, etc., eum operire adumbrare possint. Sed enunciativè malo.

CIRCUMDABUNT (vel operient, circumdant) eum salices torrentis, vel, ad torrentem stantes, salices fluvialites. Loca exponit in quibus habitant, et ubi sibi refrigerium quaerit, et umbram captat. Et sicut in Oriente majora sunt animalia, sic et arbores ibi proceriores, quae tante bestiae sint pro umbraculo. Vidi arundinem ex Oriente allatam quae aquæ crassa esset ac latitudo dorsi hominis. Itaque sub ejusmodi arboribus quiescere possit elephas. Sic verò, circumdant eum salices. Vili. Et aliud hippopotami latibulum, salicta et fruticosa in ripis fluminum, vel in maris litore. Amator Hamburg. navigationis an. 1519, de isidum apud Gesserum, versatur, inquit, ut plurimum circa litora fruticosa, aut sylvestra, et hominibus insidantur: Quamobrem accole fruteta rescat, ne in his latitare possint. Nachal torrentis

solent. Proprium enim (inquit Elianus ex Aristotele, lib. 9 Hist. Animalium, cap. 46) elephatorum est naturae rosca et palustria amare, et amnes amplecti, ubi versari maxime student: unde etsi fluvialites non sint, riparios dicere possumus. Plinius quoque, lib. 8, cap. 10, gaudere amibus maxime tradit, et circa fluvios vagari; sed propter magnitudinem naturae non posse. Aristoteles verò non simpliciter non natum posse ait, sed non satis id posse propter pondus sui corporis. Ideo autem humidis locis delectantur, quod vehementi siti urgeantur, ut sequenti versa declarabitur. Secretum ergo calami locum calamis oblectum appellat. Elephas quippe loca uliginosa ad quietem amat. Quod verò addit: *Protegit umbram umbram ejus, etc.*, ejusdem rei amplificatio est. Quidam non inductè hos duos versus per interrogationem legendos esse credunt negatione solvendum, q. d.: *Nunquid in secreto calami esse potest, aut ejus umbram umbræ protegit, aut circumdant eum salices torrentis?* Minime, cum tantam siti corporis vastitate, quae calamos salicesque longè superat.

Tropologicè Behemoth, qui figuram refert diaboli, diverticula quaerit, latebras sectatur, in quibus somnos capiet; praecipue utem conquiri calami umbram, in qua requiescat. Quid autem est quod calamos quaerit ad cubandum? quia nimirum inani foliorum sonitu arundines ablanduntur, et somnos conciliant. Sensu autem morali assentatores calami sunt, qui vel levi auræ cédunt, et modò in illam modò in contrarium partem inflectuntur prout mollis aura aspiraverit; sic assentatores modò aliquid laudant, modò etiam illud ipsum viluperant, juxta principis voluntatem, ad quam omnino se effingunt. Tum etiam arundines nullum fructum ferunt, sed inani foliorum viriditate luxuriant; sic assentatores nullum quoque fructum ferunt. Arundines humoris abundantiam amant, et adulatores principum virorum lateri continentur adherent; oderunt autem viros pauperes, humilesque contemunt. Haec autem arundines dum inani motu ludunt, disabulum ad summum et quietem trahunt. Sanè diabolus dicitur tenere omnium iniquorum corda; verum in praecordiis aliorum peccatorum vigilat, in animis verò adulatorum, et eorum quibus assentantur, dormire perhibetur; in primis, quia dum adeo assentator, non habet diabolus quod agat, atque adeo quam optimè potest dormire et requiescere. Nam qui alius blanditur, vires gerit diaboli; necesse diabolus habet quid faciat; unde placidòs captat somnos, et in utraque aures sterit. Tum etiam dicitur dormire, quia securus degit, nempe licet ab aliquo exterreri ac

pro Nilo accipitur passim; ut Num. 54, 5, et Os. 45, 4, 47, 1 Reg. 8, v. 65, 2 Reg. 24, 7, 2 Par. 7, 8, Isa. 27, 12. (Quae certè loca evidentè id probant.) Proinde Num. 54, 5, pro *nachal* habetur *Nilus*, in Jon. et Jeros. Et hinc Nili nominis origo certissimo est. Neque enim veteres, ut nos hodie, *nachal*, vel *nail*, sed *neel*, efferebant. Ita scribit Epiphanius in heresi Muniachorum. Adde quod Nilius *torrentem* vocant et Romanum poetae, Lucan. lib. 9, Valerius Argon. l. 4, nempe, quia excessivi et decrevit, non aliter quam torrentes qui ex aquis pluviis constant. (Synopsis.)

suscitari. Milites dum hostem timent, vigiles adhibent, qui illos de hostium adventu moneant; sed si non adsit inimicus, securi degunt. Ita etiam diabolus dum aliorum iniquorum corda possidet, vigilas agit, sibi que consult, ne expellatur; sed dum adulatores tenet, dormit, neque adversarios timet. Tum etiam dormire capit, quia dum adessentator longiores in homine moras trahit; cumque somnus homini a natura datus sit ad fessas animi vires instaurandas et robur recolligendam; ita etiam diabolus per adulatores vires colligit, ut commodius homini nocere possit. Denique cum somnus voluptatem homini afferat, et malorum oblivionem inducat, optime dicitur diabolus in assentatore dormire; quia tantam ex eo caput voluptatem, ut malorum etiam suorum oblivisci quodammodo videatur. Umbrosa ergo et humentia loca, in quibus Behemoth, id est, daemon, placide quiescit ac moratur, sunt assentatores, et homines otio torpentes et inertes, quorum studium est estum laborenaque detractare. De quibus lege S. Gregorium, lib. 55 Moralium, cap. 5, ubi lascivos et superbos iisdem associat; quem secutus deinde Isidorus Hispanensis, lib. 2 Sententiarum, cap. 39: *Principuliter, inquit, his duobus vitis diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, et luxuria carnis. Unde et Dominus in Job loquitur de diabolo dicens: Sub umbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Per calamum enim inanis superbia, pro loco vero humentia carnis demonstrantur luxuria. Per hunc enim duo vitia diabolus humanum possidet genus, vel dum mentem in superbiis erigit, vel dum per luxuriam carnem corrumpit. Sic ille.*

PROTEGUNT UMBRA UMBRAM EGUS. Id est, umbras multiplicat, ut felicitur delinquant, umbram delicti umbram excusationis abscondens et protegens: temeritatem facinorum protegit patrocinio sive umbram excusationis; cuius beneficio Behemoth non apparet clarus et fulgens, sed peccatorum umbra ab umbris excusationis densior, obtenebrescit magis excusatione caliginem addensante. An melius est damnatum latere quam patam absolti? inquit Tertullianus, lib. de Penitentia, cap. 7. Sic fit (teste Gregorio, lib. 55 Moralium, cap. 6, ad hunc locum) ut summa criminum dam defenditur arguentur. Nam excusatio non tam adstruit innocentiam, quam adificat ruinam; siquidem non minuit delictum, sed auget: cuius augmento corrui virtutis adificium. Verè igitur de immani bellâ Behemoth dicitur: *Protegit umbram umbram ejus*; id est, fraudes et technas, quibus miseris homines decipit, umbris temporalium bonorum tegit atque occultat, quasi vera illa et substantia bona in animarum prelium tribuat. Hæc S. Gregorius, lib. 55 Moralium, cap. 4, exponit de his qui pro summam fraudem seipsos tuncur, et fregit dignitatem ac magistratibus, quos obtinent, propria peccata et aliena defendunt; et, ut est in veteri proverbio, *manus manum laeat*. In quem sensum adducit Ilibem Gregorius illud Isaiæ, cap. 54, 15: *Et orientur in domibus ejus spine, et urticae et pali-rus in manibus ejus. Sicut enim palurus complexis spinis aditum occultat, ita qui in potestibus sunt consti-*

tuti se matuò defendunt, et viam justitiæ occultant, ne quid contra eos pauperes valeant.

VERS. 18.—*ECCE ABSORBEBIT FLUVIUM, ET NON MIRABITUR: ET HABET FIDUCIAM QUOD INFLUAT JORDANIS IN OS EJUS (1). Bibacitas elephantis declaratur, ac si dicit:*

(1) Hyperbole, quæ demonstrat elephantum aqua plurimum et longo hanstu bibere, quasi sollicit totum illi fluvium absorbendus esset. Annem bibit eadem tranquillitate, ac plenum aqua situlam aliud quodvis animal potat: *Et non mirabitur*. Hebraeus: *Absorbebit fluvium, et non festinabit*. Potest per otium, sumeque sibi tempus aquam ceno turbando, affirmit Aristoteles, visum olim elephantum, qui amphoras aquas quatuordecim mensurae Macedonicæ uno hanstu absorberet. Insolenti elephantis sitim omnes norunt, cumque bibere inceperit, aquæ plurimum absorbere: ad sitim octo interdum diebus tolerare.

Quod hic additur, minime dubitare elephantum Jordanem haurire, altera est hyperbole, illi par, quam potest anon Cephus ab angue Python hæmatis misse communicatur. Hebraeus reddi potest: *Spem habet, quod extirpaverit Jordanem oro suo, vel quod Jordanem in os suum rates infuset*. Vel potius: *Mirare veteretur, quævis totum haurisset Jordanem, ejus aquis totus ad os usque mergatur*. Elephantus vel magna quædam flumina securi trahunt, modo aquam extremam proboscide, per quam respirat, superant. Septuaginta: *Si fuerit inundatio, non sentiet confidit quia bibit Jordanis in os ejus*; novit Jordanem frustra in se undas suas devoluturum. (Calmel.)

Enimtimescat fluvius. Verbum hebraicum quod proprie insolentem, injuriam agere significat, hoc loco, ubi de lumine potitur, idem valere quod arabicum, *injuriam agere*, quod et de fluminibus, ac alveo erumpentibus, cumque mandantibus dici solet, appositè monuit et idem testimonium comprobavit Schellius, lib. in Animalibus philolog. in operibus manoth, p. 89, quam in Commentar. ad h. l. Et Hebraeus fluvius intimescens vocatur *superbi*, Ps. 124, 5, ubi not. *Vid. Securis est, si erumpat, prona Jordanes ad os ejus, pro super os ejus. Posuit cum super animam, vid. et Jerem. 4, 5. Ezech. 18, 6, 11. Dicitur autem fluvius erumpere super os, quo sensu dicitur aqua intrare usque ad animum, Ps. 69, 2; et torrens transire super animum, Ps. 124, 4, i. e., supra os et nares eoque usque atollit, ut spirandi meatus intercludat. Jordanis nomen poetice pro quovis flumine usurpat, ut Græcos nomine *Idem* pro quovis monte, et *Achæolum* pro quovis aqua dicere, observat Eustathius in Rhapsodi. 2. Iliad. Conf. interpp. ad Virgili Georgic. 1, 9, et Hieronymum, Saturnal. 5, 15. Cæterum hæc multo magis quadrant in hippopotamum, quam in elephantum, qui cæcis tantum in aquam progreditur, quibus *supereminet promissis*, per quam *respirat et spiritum ducit*, ut jam observat Aristoteles Hlistor. Animal. lib. 9, cap. 46. At vero hippopotamum sub aqua constat inirepidum degere, neque superfluis fluminis eruptione quidquam moveri. Cum natatis sit expert, tamen integros dies degit in fundo Nil, per hunc reptans aut pæens, donec appetente nocte in altum exeat. *Diudonius: Dies quidem in aquis degit, in profundo se esse exercens, noctu vero per regionem pascitur*. Nota e hæc vera, in profundo sese exercens, quia emergere non potest, propter natandi imperitiam. Et emulans e Bellonius non nature asserit, sed *fundam fluminis e inhabitare, ac passim in Nilii profundo diuturni*. *Bochartus, p. 754. In profunda voragine magis cunxdam fluminis plures hippopotamos degentes invenit quo me Sparmann, vid. Reise in des indische Africa p. 565 vers. Tenton. (Rosenmuller.)**

ECCE, ASSORBEBIT FLUVIUM. Simile illud: *... epotaque flumina Medo Prædent.* Cæterum ingentem esse elephantis sitim etiam Po-

Elephas tantum bibit, ut videatur sibi fluvium etiam Jordanem perennis aquis abundantem totum exhan-

Ybius Historiarum 111 prodidit. Aristoteles dicto loco 8, 9: *Amphora mensura Macedonica quatuordecim ab elephanto uno potu dicitur haustas.* (Grotius.)

ECCE, ABSORBEBIT, etc. *Ecce*, (adobque,) rapit (vel opprimit, comprimit, rapit, premet, ad verb. *calumnabitur, hauriet, sorbet, intervertit*, vel, *rapit absorbet*.) *fluvium rapit*, scil. bibendo, ex collat. memb. seq. *Velut eripit hominibus aquas fluvium in quo bibit. Vin facit fluvium*. Sensus est: Cum bibit, ingentem facit haustam, quasi totum cupiat ebibere flumen. *Si proruperit flumen, Si fuerit inundatio.*

ET NON MIRABITUR. *Non festinabit, sive accelerabit, nec festinat*, ita ut non festinet, sub. *fluvius*, e quo *hauriet* i. e., ita ut eo bibente fluvius cursum suum sistere videatur. Fluvius ille ita epotus non accelerat cursum suum, ut nata, ob aquæ paucitatem. (Alii aliter explicant.) *Nec festinat*, scil. interim dum fluvium rapit, i. e., bibendo exhanst. Non bibit ut canis ad Nilum, fugiens meto crocodili; sed intrepidè, nullum hostem metuens. Sed multa objici et Bochartus adversis hanc versionem, et utramque expositionem; quam tamen contra ejus exceptiones defendit Carwrightus. *Si auctori sacro portentosam affingunt hyperbole*, (quasi elephas objectu sui corporis proferet et sistere flumen integrum, et unico hanstu sorberet) qualis poetarum est, cum Python draconem lingunt totum Cephusum abhisse. Stat. Theb. l. 7, vers. 549. Nestor. Anthol. l. 1, c. 55, quò uni animal tribuitur quod de universo mundo, quædam multi non erudunt; et à Græcis hæc de eo conflictæ diderit Juvenal. Satyr. 10. Resp. 1ª Non minus portentosa hyperbole alibi occurrit, Dent. 9, 1, Joan 21, v. 25. 2ª Illa versio cum verbis hebraicis stare nequit. Nam, illa verba, *ita ut*, de suo addunt. Resp. 3^a Heb. lingua concisa cum sit, talia interpretes subinde addunt. 5^a Hoc præcipuum, quod *est festinare*, non simpliciter, sed præ metu, fugientis in mare; quod hic locum non habet. Resp. 1^a, 2^a, 3^a, quod proprie est *festinare pro metu*, alibi sign. tantum *trepidare*; quidni hic tantum *festinare*, relictæ utrinque aliquâ significationis parte? (Resp. 2^a Id concedit Piscator et alii explicat ut antè notatum. Sunt et alia que objicit Bochartus quibus respondit Carwrightus que hic permittit, quod ad sequens membrum spectant.) Porro, *non festinat*, nempe elephas ad bibendum; sive, quia tempus aliquid terit, ut aquam ante turbet quam bibat, nec enim aquam limpida libens bibit, sive, quia patienter sitim tolerat, etiam pro otiduum. *Et non præcipitabit, nec precipitauer agit ac non trepidat.* ET HABET FIDUCIAM, etc. *Confidit, vel confidet, vel confideret, vel sperat, quod educat, vel educat* (scil. bibendo, quod atrahet, vel attracturus sit, i. e., hausturus ac ebibiturus; se hausturum, quod possit evocare, se extirpatur Jordanem ingressum, influentem) *Jordanem, vel Jordanem, in, vel ad os suum, i. e., aquas Jordanis. Alii quod Jordanis influat, vel influat, (vel possit influere, vel subibit, vel, cum irrumpit Jordanes) in os ejus. Kursum insignis hyperbole. Sensus videtur totum Jordanem exhausturus. Jordanis meminit tanquam notè et celebris in illis terris fluvij vel, forsus, quò illic multi elephantes videntur.* (Synopsis.)

Voilà qui engloutit le fleuve, sans en être ému: et il est plein de confiance, qu'il attirera dans sa gueule le Jourdain même. La traduction de ce verset red très-heureusement le sens de l'original, et il faut bien se garder de lui en substituer une autre: quoique dans le fond, toutes celles qui en paraissent différentes reviennent au même but.

zire et exorbere posse. Est oratio hyperbolica, quæ significatur, cum propter ingentem corporis amplitu-

Behemoth, selon le sens historique, engloutit les rivières et les fleuves les plus larges et les plus profonds. Car un fleuve ne saurait pour marquer tous les autres: à moins qu'on ne prétende que *nahar*, ou *fluvius* mis absolument, signifie l'Euphrate; et si quel-quefois appelé dans les autres livres de l'Ecriture le fleuve, sans rien ajouter.

Dans le premier sens l'exagération est extrême; et quoiqu'elle soit fort adoucie par le second, elle est toujours très-éloignée de la vérité, aucune bête comme ne pouvant avaler l'Euphrate; et tout ce qu'on dit ici de la soif des éléphants, n'a aucune proportion avec une telle hyperbole.

Mais quand on se résoudrait à dissimuler une expression si excessive, quelle justice trouverait-on dans ce qui est dit ensuite du Jourdain? Quelle merveille y aurait-il qu'une bête capable d'avaler tous les fleuves, ou pour le moins d'avaler l'Euphrate, pût englober aussi le Jourdain, qui n'est qu'un ruisseau en comparaison de ce grand fleuve? D'où vient que le Jourdain entre ici en parallèle avec tous les autres fleuves, comme s'il était d'une autre espèce? Et pour-quoi Behemoth, qui ne regarde point comme une chose difficile d'avaler tous les fleuves, est-il plus touché de l'espérance d'avaler le Jourdain, comme s'il y avait trouvé jusque-là quelque obstacle, et qu'il dût un jour le surmonter?

Il me semble que ce sont là des choses qui méritent bien que les interprètes s'appliquent à les éclaircir; et ils ne doivent pas trouver mauvais, qu'on cherche quelque lumière dans une autre source que l'histoire naturelle de l'éléphant.

Le Jourdain a deux qualités, qui lui sont propres. Il commence à l'une des extrémités de la terre promise à Abraham et à sa postérité; et il se termine à l'autre. Voilà son premier privilège.

Il ne se mêle point avec aucun fleuve étranger. Il ne va point, comme tous les autres, se perdre dans la mer, ou directement, en continuant jusque-là sa course; ou indirectement, en tombant dans quelque rivière ou quelque fleuve qui y porte ses eaux, en lui ôtant son nom. Il est le seul, de tout l'univers, qui demeure séparé dans sa course, et dans sa fin; et ce second privilège n'est communiqué à aucun autre.

Par le premier, il est la figure de l'héritage des saints, parce qu'il a la même étendue que l'héritage promis au fidèle Abraham, et à sa postérité; et il se termine à l'autre. Il commence, et finit dans le pays que Dieu s'est réservé. Il marque en quelque sorte les bornes de son empire, et il est le seul fleuve qui arrose la terre où il veut être adoré.

Par le second privilège, il est la figure des élus, choisis entre tous les hommes, séparés du monde et de la corruption, vivant sans mélange avec les étrangers, ayant une autre espérance que celle du siècle, et ne se laissant pas entraîner par le torrent dans cette mer où tous les autres vont se perdre. Behemoth, le roi et le dieu du siècle, compte pour peu d'en être le maître. La mer et tous les fleuves qui y tombent, ne font qu'allouer sa soif, au lieu de l'éteindre. C'est le Jourdain qui est l'objet de ses plus ardens desirs. C'est ce que Dieu s'est réservé, qui excite sa jalousie. S'il est connu et adoré, c'est l'héritage des saints, c'est la société des élus qu'il veut englober. Tout le reste ne lui paraît qu'une troupe de lâches esclaves, qui aiment leur servitude, et qui sont plutôt l'objet de son mépris, qu'une conquête digne de lui. Il veut que les bornes, qui terminent son empire, soient élues; et que le Jourdain ne soit point excepté des autres fleuves, qui se confondent dans la mer, dont il est le souverain. Babylone, et l'Euphrate qui l'arrose, sont à lui depuis longtemps. De cette ville impie, l'idolâtrie s'est répandue dans toute la terre. Le monde entier a subi son vé-

dinem largissimè bibere. Pro illo : *Et non mirabitur*. Hebraicè ad verbum est : *Et non festinabit*, seu, non accelerabit, id est : In tantum exhauriet fluvium, ut is bibente elephante non festinet cursum suum, sed potius, quasi ejus haustu retardatus, tantisper impetum cursûs sistat, dum ille bibit. Quod autem hic dicitur de copioso potu elephantis confirmari potest ex eo quod scribit Aristoteles, lib. 8 Histor. Animalium, cap. 9, elephantem uno pastu modios Macedonicos novem edere posse; sex autem vel septem edere modios in usu frequenti et esse; amphoras aquæ, mensuræ Macedonicæ, quatuordecim uno potu hausisse, et rursum à meridie ejusdem diei octo, compertum esse. Habet quidem elephas insatiabilem sitim; nec mirum, quia est corpore ingenti, et calore nimio abundat : unde eum ad bibendum accedit, tantâ aviditate et insatiabili appetitu haustum ingentem facit, ut quasi totum fluvium exhaurire velle videatur. Hanc propterea sitim egregiè loquendi formâ explicat Deus, dicens : *Absorbabit fluvium, et non mirabitur*, id est, non pro magno ducet, non laborabit, ut id agat. Quod autem summè exoptat, sperat et desiderat, est Jordanem ipsum deglutire. Quibus verbis dæmonis affectum exprimit, non elephantis. Nam, ut docet Elianus, lib. 44, cap. 44, non solum non appetit elephantis aquas claras, quales sunt aquæ Jordanis, sed eas fugit et odio prosequitur : *Claræ, inquit, aquæ potio elephanto inimicissima est; turbulenta ac sordidam suavitissimè bibit. et si ad flumen aut ad fontem accesserit, non priusquam canum pedibus perturbabit, et pulchritudinem aquæ deformarit, ad hauriendam aquam incumbit*. Hæc ille.

Dæmonis ergo sitim non elephantis exprimere vult Deus. Et quidem, ut egregiè ac latè prosequitur B. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 6, fluvii nomine naturam humanam iniquorum egregiè describit; quæ, procedens à primo illo fonte infecto Adam, quasi fluvius tendit ad mare, id est, mortem et damnationem. Nominè autem Jordanis intelligi viros sanctos; aut quia eos Jordanis unda abluit et sanctificavit; aut quia aquæ Jordanis sanctæ reputantur, quas Deus tactu suam mundissimæ carnis sanctificaturus erat : aut quia Jordanis, inquit S. Augustinus in Psal. 41, significat descensum eorum. Quod in sanctificationis completur, in quibus reperitur descensus divinarum personarum, dicente Domino, Joan. 14, 25 : *Si quis diligit me, mandata mea servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*. Hicque descensus considerari potest in Jordane. Nam ibi descen-

ditable maître, pour se soumettre à l'usurpateur. Un seul petit pays demeure fidèle. Une seule petite rivière, qui l'arrose, ne coule point ou coulent toutes les autres. Cette exception tourmente Béhémoth : mais cette bête altérée espère bien que l'exemple universel entraînera enfin, et le Jourdain, et le petit héritage qu'il rend fécond, dans le courant de tous les autres torrents. *Eccè absorbabit fluvium, et non mirabitur : et habet fiduciam quod influit Jordanis in os ejus.* « Voilà ce qu'il engloutit le fleuve, sans en être ému : et il est plein de confiance qu'il attirera dans sa gueule le Jourdain même. » (Duguet.)

dere visus est Pater in voce, Filius in humanitate, et Spiritus sanctus in columbæ speciei. Non ergo diabolo magni facit, aut sollicitè satagit, ut devoret arripe, superbos, iracundos, luxuriosos, qui nature corruptæ cursum sequentes, ad æternæ mortis mare perenni cursu pergunt. Id quod summopérè exoptat, et vehementer expetit, est deglutire justos ac sanctos, in quibus divinas personas commorari conspiciunt; quos divinis donis celo delapsis plenos videt. *Antiquus hostis, inquit S. Gregorius loco superius citato, hoc pro magno non habet, quòd sub jure suæ tyrannidis terrena querentes tenet; prophetâ quippe attestante cognovimus, quia esca ejus electa, Habacuc 1, 17. Neque enim mirum deputat, si eos absorbeat, quos superbia erigit, avaritia tabefacit, voluptas dilatat, malitia angustat, ira inflammat, discordia separât, invidia exulcerat, luxuria inquinans necat*. Absorbent ergo fluvium, et non mirabitur : quia pro magno non estimat, cum eos devorat, qui per ipsa sua vitæ studia deorsum currunt; sed illos magnopérè rapere nititur, quos despectis terrenis studiis jungi jam celestibus contemplantur. Ita S. Gregorius. Quibus et illud quadrat, sicut expendit B. Hieronymus lib. 2 contra Jovinianum, quod dixit Dominus, Luc. 22, 51 : *Eccè Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum*. In cribro, inquit Euthymius, triticum transferitur, concutitur et confunditur : ideò cribrare est turbare, movere, concitare; vel, ut Theophylactus ait, cribrare est turbare, nocere, tentare. Hæc Satanas expetivit, concupivit, et appetit : jam quidem Judam, sacerdotes, scribas, pharisæos Judæosque absorberat, quos omnes tanquam fluvium ad mare perditionis fluentem inturbat : id non magni faciebat; expetivit nempe, tanquam rem sibi gratissimam et palato suo maxime delectabilem, Apostolos : *Expetivit vos, inquit Christus, Quid est vos? Respondet idem Christus, Luca, 22, 51, 28 : Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis; et ego dispono vobis, etc., ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedetis super thronos, etc.* Hoc, inquit Euthymius, Satanas expetivit, cujus mos est præstationibus expetere ad palæstram. Hoc enim ipso quòd aliquem videt Deo familiarem, ejus donis illustrem, et ab ipso commendatum, summâ siti illum expetit, sicut et B. Jobi docet historia. Cum namque tunc totum mundum quasi fluvium absorbuisse videretur, illud non pro magno dicebat, sed beatum Jobum concupiscebat (quem quasi Jordanem clarissimis virtutum aquis fluentem à Deo videbat laudatum) deglutire et exquirere : ita et Apostolos, quos vidit à Christo laudatos, quod secum permansissent in tentationibus, et celestibus ac divinis promissionibus auctos ferre non valens, statim expetivit et appetit. Optimè S. Hieronymus, epist. 21, cum Eustochium admonisset, illam celeberrimam beati Petri vocem expendens, 1, Pet. 5, 8 : *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circum quærens quem devoret, subdit : Non querit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, et quorum carnes rex Assyrius in ulcis succidit; de Ecclesiis Dei rapere festinat* : Esca ejus, secundum Habacuc,

cap. 1, 7, electæ sunt. *Jobum subvertere cupit, et devorato Judâ ad cribrandas Apostolos expetit potestatem*. Ita S. Hieronymus. De quâ re videndus Origenes, qui fuscæ ac pulchræ docet diabolum nihil facere Gentiles cunctis vitis addictos, sed singulariter desiderare baptizatos novâ regeneratione natos deglutire, similem Pharaoni, qui pueros populi Dei hoc ipso quòd nascebantur et in lucem prodibant, suffocare et perdere nitiebatur.

VERS. 49. — IN OCVLIS EJUS QUASI HAMO CAPIET EUM (1), ET IN SUBDIBUS PERFORABIT NARES EJUS. Qui hæc ad litteram de elephanto explicare contendunt, se in omne latus vertunt et torquent, quærentes quidam in illo animalis reperitur, ratione cujus hæc verba in ipsum quadrare possint. Et quamvis varii varia expendant, illud non incongruum videtur, quod quidam existimant hoc ideò dictum esse, quòd venatores ad elephantem capiendum vinculis laqueisque absconditis istiusmodi cibum superponant quem elephanto gratum norunt; quo viso ad illum deglutendum accurrens laqueis irretitur, et capitur non secus ac pisces hamo, quem esca tenebat oportum. Qui modus est unus ex illis quas tradunt auctores, qui de capiendi elephanto scribunt : ut Aristoteles, lib. 9 Hist. Animalium, cap. 4; Plinius, lib. 8, cap. 8; Strabo, lib. 15 et 16; Elianus, lib. 43, cap. 16, et D. Ambrosius, lib. 6 Hexameron, cap. 3, quos citat Pineda noster. Nonnunquam etiam venatores elephanti, quem capere volunt, in foveam ad id paratam delapsi, oculos maxime ac nares, ut cæteris partibus tenuiores, ob idque ferri et dolore affici promptiores, percutiunt : sed superveniente alio, iram adversus percussores elephanti simulante, prohibenteque, ne amplius eum feriant, quin etiam cibum ei gratissimum hordei porrigente, statim is mansuescit, et sese illi, ut liberatori et benefactori suo, in servitium libenter tradit, sessorumque et rectorem sui libentissimè patitur. Narrat Philostratus, lib. 2, cap. 3, Apollonio juxta Indum fluvium occurrisse puerum annos non plus tredecim natum, qui elephanto insidens summâ omnium spectantium admiratione acriter stimulis tantam belluam urgebat, bacillo ipsum quocumque vellet dirigens agitantisque. Etsi igitur elephas maximâ sit corporis proceritate ac robore, facillimè tamen se domari et in servitium hominis redigi patitur, præsertim oculis naribusque percussus.

Mysticè sub hoc typo Deus descripsit modum, quo dæmonem capturus esset, quem et nunc tenet : se ipsum enim coram oculis ejus exposuit famelicum et infirmum in similitudinem carnis peccati; ad quem propterea tanquam ad cibum sibi congruum subito accessit, ut devoraret; qui tamen latente divinæ virtutis laqueo captus mansit. Hunc sensum sequitur B. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 7, annotans nos diei idem

(1) Rectius sic : *An quis in oculis ejus, id est, palam et sine insidiis, eum capiat?* quasi dicat : Minime verò; elephantes tantum insidiis capi solent, de quibus vide Plinium 8, cap. 8.

ET IN SUBDIBUS PERFORABIT NARES EJUS, UNCO, quod minutis piscibus fieri solet, ut infra, 21. (Grotius.)

in oculis habere, quod coram nobis positum videmus. Exultabat diabolus se homines comprehendere in oculis eorum, sicut aves capiuntur laqueo et pisces hamo, Eccl. 9, 12, quia exhibebat eorum oculis quod concupiscerent, sub quo laqueum peccati et perditionis tenebat; ideòque illos currentes ad apprehendendum id quod sibi delectabile aut utile conspiciant, laqueo tenebat comprehensos; quales erant illi, de quibus Apostolus ait, 2. Tim. 2, 26 : *Respicant à diabolo laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem*. Quo modo et nunc multos comprehendit ostensâ voluptate carnis, alios expositâ divitiarum jactantiâ, multos exhibitâ honoris gloriâ. Verè enim ex eo quod videt capiuntur in oculis suis, sicut pisces capiuntur hamo. Simili modo volebat Deus illum qui alios capiebat capere, cui prodixerat, Isaia 55, 4 : *Qui prædabit, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris?* Itaque in oculis ejus, dum Christus humanitatem suam dæmoni inculcasset, ad quam deglutendam avidè accurrebat, obijcit, ipsum hamo divinitatis captivum cepit, uti Patres loquuntur.

Profundius ergo aliquid hæc verba continent, quibus, juxta superius dicta, verius que ad dæmonem quam que ad elephantem pertinet Deus expressit; cujus postquam vires, astus machinasque descripsit, rem totam concludens, modum tradit, quo à se capiendi erat crudelis ista bestia, dicens : *In oculis ejus quasi hamo capiet eum*. Id autem dicitur fieri in oculis, quod manifestè, clarè et evidenter fit, quòdque nullâ ratione potest abscondi. Quare voluit dicere se comprehensurum illum tam clarè tamque apertè, et captivitatem suam nullâ posse tergiversatione obscurare. Nihil enim magis diabolus satagit (ut indicat B. Chrysostomus, hom. 5 in Epistolam ad Colossenses) quam, cum ab aliquo vincitur, illius obscurare victoriam, et suadere se non victum, sed victorem potius evasisse, more scilicet quorundam militum superbiorum, qui, quando majori lapsu victi sunt, magis sibi victoriam cessisse jactant. Ideò Christus assumens hunc inimicem expugnavit et revincendum, tam manifestè voluit illum superare, ut illi ceterisque omnibus victoria foret evidentissima. Hoc est quod Paulus ait, Colos. 2, 15 : *Spoilans principatus, et potestates tradidit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*. Expende illud, *palam triumphans*, id est, apertè, clarè, manifestè, ut in oculis suis verè captus esse dicatur. Id ipsum et nunc Christus Deus per sanctos suos prestat, in quibus palam et manifestè de diabolo triumphat. Quomodo autem id perficiat, aptissimè subjungit, dicens :

IN SUBDIBUS PERFORABIT NARES EJUS. Nares elephanti sunt tuba illa, quam proboscidem aut pronomiam Galenus vocat; hæc illi pro auribus, que ad extremum dno habet foramina quibus odoratur et respirat; quam propterea Aristoteles, lib. 1 Hist. Animalium, c. 41, narem prolixam validamque vocat; hæc ille utitur ad ea capiendi que vult : cujus si foramina subdibus occludantur, omnis ejus respiratio interceptur, virtusque ita remanet compressa, ut seipsum omnino victum exhibeat. *Quid aliud sudes, id est, palos* (inquit Gre-

gorius, lib. 53 Moralium, cap 8), accipimus, qui videlicet accuntur, ut figurat, nisi acuta sanctorum consilia, quae huius Behemoth nares perforant, dum sagacissimus ejus insidias et vigilando circumspiciunt, et superando transigunt. Per nares verò odor trahitur; et deducto flatu hoc agitur, ut res etiam quae longè est posita cognoscatur. Naribus ergo Behemoth callidus ejus insidias designantur, per quas sagacissimè nititur et ocellis cordis nostri bona cognoscere, et haec pessimè persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares ejus perforat, quia callidus ejus insidias acuis sanctorum sensibus penetrans enervat, etc. Haec insidias de diabolo suspicet terrestribus belluae, jam de eodem sub typo belluae marinae, omnium maximè ac terribilissimae, subjungit:

VERS. 20. — AN EXTRAHERE POTERIS LEVIATHAN HAMO, ET FUNE LIGABIS LINGUAM EJUS (1)? —

(1) De significatione vocis Leviathan dissidium est. Quae hic leguntur de Behemoth et Leviathano, ita intellexerunt veterum plures, ut utraque voce unus idemque demon significetur; haec tamen interpretaciones minime omnium litterales sunt, cum textus apertissime belluae reipsa tales innuat. Alii nomine Leviathan octoenum piscium marium piscem intelligunt; alii malum balaeana, vel immaenam Mediterraneani piscis auti nonem Mular. His tamen omnis, nec refutatus, stamus pro crocodilo; nosque edocuisse speramus, nihil licet, quod de crocodilo commode non exponatur.

Nomen Leviathan, vel planius Than vel Thamin, commune est, usurpatumque indiscriminatim pro monstris marinis, sive anguibz terrestribz enormis magnitudinis, sive piscibus fluvialibus consueto majoribus. Sed hic plura sunt quae nominis crocodilo congruant. Hoc sensu usurpatam hanc vocem vidimus capite 3, 8, eodemque his quod Exechielis assumatur, ubi propheta, Egypti regem sub nomine magis Leviathan vel crocodili appellat. Vox Leviathan derivari potest ex Than, piscis magnus fluvialis, vel marinus, et Leviath, glutine junctum, nexum, quod forte petitur ex squamis crocodili, vel ex Arabico Levi, torquere, complicare, quod dracones, angues et magni pisces è reptilibz vel natantibus spirali motu ciantur. Hebraei agnoscunt Leviathanum ipsum esse crocodilum; nam in Thalmud agens de calibz, piscicultum esse narrat, qui in faucibus Leviathan sese insinat. Inducant faciliè hoc nomine amphibiam belluam Ichneumonem, quae crocodilum interit.

U. ad textum regrediamur, querit à Jaho Deus, utrum satis valent animo, ut capiat crocodilum hamo, captivumque trahat ad ripam flum. quo alligatur hanc lingue crocodili inflixit, ut ceteri pisces capiantur. Neque ut rem, quae penitus fieri non possit, rogat; capere enim crocodilos satis constat; at res discriminis plena est et difficultis, planeque ab aliis diversa, crocodilum piscari. Veteres de Tentyris in superiori Egypto agunt, qui crocodilos aggressi capiebant. Hi tamen temeritatè arguuntur, eosque Jobus superbis 3, 8, veluti homines gravissima peritura submersos monerat. Reliqui ex Aegyptiis belluam hanc verberant, fugiunt, adoraunt. Inter varias crocodili capendi artes, hanc recenset Herodotus; qui cum in praesenti non parum congruit. Sullum tergus solido crassissime hamo appensus, atque ita paratum in medium Nil proluentem projiciebant commendatum fani, quem aliquis certo à ripa intervallo tenebat. Simul piscator lactentem porcellum vellicabat, ut grimret. Id audiens crocodilus, statim velat ad certam praedam accurrebat. Inter eundem suillum inveniens, avidè uti cum hamo lateatè vocabat. Tum piscator belluam traheret ad litus; èaque promissè accedente, projecto litto, belluae oculos, pro reliqua corporis magnitudine exiguos,

VERS. 21. — NUMQUID PONES CIRCULUM IN NARIBUS EJUS? —

impediebat; atque ita terribile hoc monstrum brevi conficiebat. Haec artes nondum nòrat Job etas, vel, si nòrat, rare erant adeò ut illustrata veluti facinora et temeraria haberentur. (Calmet.)

A terrestribz ad maritima transit. Multae sunt in Oceano Indico ingentes belluae, quaedam quæntum piscum ferunt. Vide Plinium 9, cap. 5. Videntur autem quæ hic de Leviathano dicuntur optimè convenire in eam cui nomen Mosar. Leviathan autem comparari solent tyranni qui multiores sui generis comedit. Isaias 27, 1. ubi de rege Aegypti sermo. Psalm. 74, 14. Nomen haec Graeci modo vres, cetos, verunt, modò ex simili vres, draconem, Refert autem hic Deus omnes modos quibus pisces capi solent, ut ostendat marium hoc animal immenso esse majus, ut nequeat ullo talium modorum capi.

ET FUNE LIGABIS LINGUAM EJUS. Hamus à lineà pendens modò linguam piscis, modò nasum, modò aliam partem apprehendit. (Grosius.)

Extrahes (vabone, num extrahes, i. e., attrahes ad te, sive expiscaberis) Leviathan hamo, vel, in hamo? ut soles ceteros pisces, etc.? Sed quid hic Leviathan? Resp. 1.° Antiquum plerique hunc locum allegorice cavunt, et tunc per Behemoth tum per Leviathan diabolum intelligunt. Sed malo ad litteram accipere; labio autem sensu litterae, licet postea allegorias connectari, sed sobrie, nec sensum germanum Scripturae amittas. 2.° Hebraei grandiores omnes pisces, scil. cetacei generis, hanc voce significari putant. 3.° Plerique cetum sive balaeana intelligunt. Cùm nova cetacei generis monstra et oim quotidie et apparerint, incertum est quodnam hic intelligitur. Balaeana esse putò, quae Jobò ignota esse non potuit, cum illa in sinu Arabico visa fuerit, teste Plin. 52, 1. Certo certius est hic agi de balaeana, vel de pisce mular, qui in mari Mediterraneo passim occurrat, de quo consulendus Rondeletius. Agnosco tamen hanc sententiam, nempe Leviathan esse balaeana, non exiguis difficultatibus obnoxium esse, de quibus suis locis dicendum. 4.° Non est balaeana, sed aliquis piscis major singulari nobis ignotus, cui ad draconis vastitatem aliquid accessit, ut vel nomen signifiat. 5.° Sunt qui terrestrem draconem esse voluit. 6.° Est crocodilus, hinc enim, non balaeana, totus hic contextus cogitur. Sic etiam Thalmudici accipiunt, ut hinc patet, quod in Thalmud, tract. de Sabbatho, c. 8, fol. 77, quippe animalium parva venissent, in quibus est terror debitoris super fortorem. De quatuor reliquis vide, si lubet, Boeth. Quoniam autem Hebraei dicitur terror Talor, scribitur Leviathan. T. 77222 (vel, ut Kimhi perperam scribit, 77222 esse veterum Hebraeorum mente, est, inquit, Kimhi, piscis parvus immundus, qui ingreditur in os Leviathanis. Omnino ichneumon, est, qui amphibius sit, ut est in Vitruv. 8, 2, bestiarum piscinumque naturae, tam potest dici piscis, quam crocodilus. Ovid. de Arte lib. 3: Ad Phari confugio piscis open.

Porro, ichneumon immundus est lege, quia, cum sit quadrupes, neque est bilidus, neque ruminat. Denique, horebi dicitur in os Leviathanis, quia in hanc crocodili fauces irrupit, populatusque vitallibus, erosè excedit alio; quod citatis scripturam locis probare superfluum est, cum res etiam vulgo nota sit. Vide Strab., Plin., etc. Vocatur cancula, seu parvus canis, à 7722 canis; nam ad pari canis formam accedit, inquit Diod. Sicul. 1. F. Eustathius Antiochenus, qui patam hydris est ichneumon: hydris autem est in flumine, formam habens canis. Proinde idem animal in Bava Batira, cap. 5, vocatur calba tita, pro calba detina, canis tuta; et in Avienenti, canis aquae. Neque alia ratio Graeci nominis. Dicunt enim hunc ab Herod. 2, 67, et à Nicandro, Theriac. v. 193, et ab aliis 77222, quia indagant more canum, quorum proprium est ed 77222. Sed et hinc, vel enhydria (in quo genere est ichneumon, juxta Solinum et Ammianum) canem fluvialitem mou-

nant Atilius Tetrab. l. 1, serm. 4, cap. 178, et alii. Huc quoque notandum venit 7722 et 7722 synonyma esse, et promissè sumi, Psalm. 74, 15, 14, Isa. 27, 1, Ezech. 52, 2, et sermo utrumque draconem et crocodilum signat, ut omnes sciunt; ac 7722 etiam pro crocodilo sumi, ut plauum est ex Ezech. 29, v. 3, 4, etc., et 52, v. 3, ubi constat Pharaonem cum crocodilo, non cum balaeana, confiteri, quae nec pedes habet, nec squamas, nec versatur in Aegypti rivis, etc. Quibus adde, quòd nomen Pharaeo Arabice crocodilum signat. Verùm 7722 alibi signat cetos et belluas marinas, ut Gen. 4, v. 21. Etiam 7722 non crocodilum, sed balaeana, aperte signat. Psalm. 104, v. 25, 26; ibi enim non in Nilò esse dicitur, sed in mari magno et vasto, quòd à Nilò distinguitur. Jos. 15, v. 47. Insuper illic dicitur: Ille Leviathan, iniquissimus, et crocodili, in aliis aquis, maximè tamen Leviathan, qualem sane hinc in Jobò esse multa docent, in mari vasto sedem habet; idèque Leviathan Jobi non crocodilus est, sed balaeana. Sed unde dicitur 7722 et 7722? A 7722 adjecti, additè, à multitudine et cohaesione squamarum, quia in illo summa squamae addita est. 2.° Est vox composita ex 7722 et 7722, i. e., ex conjunctio draconem, quasi in uno Leviathan multi dracones conjuncti sunt. Sed planius est Leviathan simpliciter esse vocem, cujus ultima syllaba thian pertinet ad formam nominis. Radix porò nec Hebraea est, nec Syria, sed Arabica. Arabice scilicet verbum 7722 passim signat. Recte et contraque. Vide Arab. paraph. ad Deut. 32, 5. Luc. 9, v. 41, etc. Itaque Leviathan propriè est sinusom animal, et in plures spiras volubile, qualis est maximè draco. Leviathan, Isa. 27, v. 1, definitur serpens obliquus, vel tortuosus. Verùm ut 7722 ita draconem signat, ut semper transferatur ad cetos et marinas belluas, quia draconum formam et flexum aliquo modo referunt; ita et nomine Leviathan possunt cetos et balaeana appellari videat, ut Psalm. 74, v. 14, et 104, v. 20, et Isa. 27, v. 1. Unde factum ut utroque nomine, thamin inquam, et Leviathan, crocodili significatur, quia hi sunt ad similitudinem draconis, ut asserit Haitho Armenus lib. de Tartaris, cap. 54. Sed scrupulis hic evidens est. Si Leviathan sit crocodilus, quorsum hæc provocio: An hamo extrahes, etc.? et sequent: An feriet pedes tecum? An distribuam illam, etc. Acsi agatur de bellua quom capere non possit, nec domare, nec circumare. Nomen Tentyris crocodilos atque piscis aribus? Nomen Tentyris crocodilos ultra insequantur, legentisque injecto trahunt laqueo? Non distendunt esse crocodilos, sed neque balaeana, cap. adeoque de neutris hic agetur. Verùm hæc provocioles hoc tantum significant, non esse facilem de crocodilis victoriam, cum animal hoc et robore tremendum sit, et mole vastum. Hinc enim 8 cubitos assignat Alkazinus; Ammianus, Damir, Leo Africanus et Marimuthus, 10; Aristot. 15; Diod. 16; Herod. 17; Plin. 18; Isidor. 20; Sullimus totidem ulnas. Pet. Martyr, Decad. 5, 9, immo refert fuisse 42 pedum; Lusiiani alium 60 pedum. Imò Francenses crocodilos ad centum pedes crocense scribit Joannes de Lope. Hist. Ind. 6, 1, et Joannes de Leri, Americæ suae, cap. 10. Hæc de mole; de immanitate dicitur in serpentes. Itaque crocodili venatio semper labita fuit inter difficillimas. Vix itaque credam quæ veteres de Tentyris tanto consensus scribant, nisi Plinio assensurari, qui eis arcanam naturæ vim contra crocodilos tribuit, cum eorum olfactu crocodilos, ut Psyllorum serpentes, fugari tradit. Et quamvis hoc animal cuncta mitescat tandem et mansuetat, hæc tamen de eo dici poterant respectu naturæ ipsius, qui crocodilus omnia animalia feritate superat, testibus Plin. in Iside et in libro, Ultra animalia, etc., et Aristot. Refert hic Deus omnes modos quibus pisces capi solent, ut ostendat marium hoc animal immenso esse majus, ut nequeat ullo talium modorum capi.

ET FUNE, etc. Et fune merges, vel demerges (i. e., demersum, vel in ore ipsius, vel in fundo maris, extra-

hes, vel hauries, comprimes, capies, profundabis, i. e., arcè ligabis) linguam ejus? q. d.: Fune, cui hamus alligatur, in profundum mare demerso linguam ejus arceptam extrahes, ut soles in aliis piscibus laedere? Hypallage, pro, et in linguà ejus demerges funem? i. e., hauriam fune appensum in linguà deliges? Et funem hauriam linguam ejus? Et, vel aut, fune quem demerseris ad linguam ejus? vel, fune, quam demerseris ut hæreat linguam illius? q. d.: Non, vel, quem demerserit lingua ejus? i. e., deglutiverit cum eum hamo, ut solent capere pisces. Et in funem inseris, etc.? Scaliger scribit captum in Oceano Britannico balaeana, cujus lingua ad duo milia pedum accesserit. Hamus à lineà pendens modò linguam piscis, modò nasum, modò aliam partem apprehendit. Vide sequentia. Deos hinc verba crocodilo non convenire, quem elingum esse scribit Herod. 1, 2, Aristot. Hist. 2, 10, Diod. 1, 1, Plin. 8, 23, Solim. de Aegypto, Apuleius Apol. 1, Ammian. lib. 22. Sed duo sunt quo respondendum: 1.° Quòd Leviathan linguam habere præcise non asserit, sed linguam habere negatur, in quâ deligatur hamus; quòd piscibus passim accidit. 2.° Quia isti asserunt, certum tamen est crocodili linguam habere, sed immobilem, et inferiori maxillæ adherentem ut notat Philopollus de Partibus animalium, 2, 27, ubi hæc habet; Crocodili linguam retractam habent...; et maxilla inferiori adherent...; et nisi quis ea inclinaverit, hæc pars disticta non apparet. Cum igitur alibi negat eis linguam esse, aut loquitur ex vulgè sententiâ, aut linguam intelligi à maxilla separatam, quæque liberè moventur; vel, negat id esse, quòd primâ fronte non apparet. Ita se explicat L. 4, c. 11: Crocodilus linguam habere non videtur, sed solium locum. Ita Plin. 11, 57: Lingua non omnibus eodem modo, etc. piscibus paulo minus quam tota adherens, crocodilis tota. Proinde alibi caute dixerat: Unum hoc animal terrestre (in aquaticis multa sunt talia) lingua usi caret; non dicit, lingua caret. Concinit Hebraei. Gerson in Porta coeli, fol. 53, cap. de Crocodilo, dicit: Lingua ejus maxilla adheret. Et Arabes, Alkazinus et Damir, qui linguam et proflicam tribunt. Et recitantes, Bellonius, Cardan. de Varietate 7, 37, Scal. in Card. exercit. 182; et Sammel Purchas Anglus, in Africa descriptione; qui tamen scribunt linguam ejus esse brevem et exiguum et latam, quæ multos latius ob exiguitatem, inquit Scal. Et hæc testimonia adeò lucentia sunt, ut illi saltem objectioni satisficere possint. (Synopsis.)

Aliud Dei opus, ex quo maxima ejus potentia et sapientia eluceat, Leviathan, in quo describendo reliquis hic sermo versatur. Hebraeorum Leviathan propriè est idem quòd Thamin draco, hinc Thian et Leviathan promissè sumuntur. Ps. 74, 15, 14, et Isa. 27, 1. Et Aquila pro Thamin habet Leviathan, Ezech. 52, 2. Non autem esse vocem compositam, ex Leviathan thamin, conjunctio draconum, quasi Leviathan multos dracones conjunctos referat, verùm simpliciter esse vocem, cujus ultima syllaba thian pertinet ad formam nominis, ut observat Becharus Hieros., p. 2, l. 5, cap. 16, tom. 5, p. 757, etc. Fiti, doctore derivandum à radice, Arabibus notione flexendi et contrahendi usitata; unde serpens flexus qui in spiras se contrahit, ut Geogr. 4, 244.

Maximus hic flexus sinusom exhibuit anguis. Verùm ut vox sinusomæ superferatur ad belluas quæcumque terribiles tam terrestres, quam aquatiles (vid. Genes. 1, 21, Ps. 104, 26, 148, 7; et cont. quæ nos ad notandum ab Bochart. l. 5, p. 225), ita Leviathan ad crocodilum, immane Nil monstrum designatum adhibetur, Ps. 74, 14, et Isai. 27, 1. Nec aliud intelligendum esse animal quò illo nomine hic describitur, satis cognoscitur ex his quæ de eodem, ut etiam et ceteris locis. Conf. Oedimam V. emendatam Sammlung. Fasc. 3, cap. 1, et Fasc. 3, cap. 6. Schultensii sententiam, describit Leviathanis nomine draco-

BUS EJUS, AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS (4) ? Quod Leviathan verè et propriè significet diuinum est. Hebræi enim varias fabulas constringunt in

nes, sive monstrasæ magnitudinis serpentes, asperim squamis loricates, rictu ingenti, linguis trisulcis, ignito sibilo, oculis fulminantibus, relutavimus ad Bochart. p. 759, not. *Num trahes Leviathanem hamo?* an eum, ut piscum hamo capere et ex aquis extrahere vales? *Et fane demerges linguam ejus?* id est, fane cui hamus alligatur, in aquam demerso linguam ejus arreptam extrahas, ut soles aliis aquatilibus facere? Aliis, ut Bocharto, est hypallage: *Num funem*, id est, hamum fane appensum, in linguâ ejus demerges, id est, deliges? (Rosenmüller.)

Pourrez-vous bien enlever Léviathan avec l'ameçon, et tier sa langue avec une corde? Lui metrez-vous un cerce au nez, et lui pererez-vous la mâchoire avec une épine? De la bête la plus monstrueuse de la terre. Dieu passe au grand monstre de la mer, qui est la baleine, pour obliger Job de considérer dans ces prodiges de sa puissance sa propre faiblesse. Ainsi ce qu'il lui demande, s'il pourra bien enlever avec l'ameçon la baleine, comme on le fait à l'égard d'un petit poisson, on lui mettre un cerce au nez, et lui percer la mâchoire avec une épine, tend seulement à le convaincre que, puisque ces créatures le surpassaient infiniment par la force naturelle que Dieu leur avait donnée, il se devait regarder comme étant sans comparaison plus rabaisé au-dessous du Créateur, et, par conséquent, s'abaissant de plus en plus devant lui, au lieu de prétendre s'élever jusqu'à la connaissance des grands secrets de sa justice et de sa conduite sur les hommes; car rien, en effet, n'est plus capable d'humilier l'esprit humain, lorsqu'il est tenté de quelques pensées d'élevation, que la considération de la grandeur infinie de Dieu dans ses créatures. (Sacy.)

Dieu dit à Job: Pourrez-vous enlever Léviathan avec l'ameçon, et tier sa langue avec une corde? Lui metrez-vous un cerce au nez, etc. Dieu représente ici, et disent les incrédules, la prise de la baleine comme une chose qui est au-dessus des forces de l'homme, et ce qui est démenti par l'expérience.

Dieu fait ici une opposition des poissons ordinaires avec la baleine. Après avoir supposé que ceux-là sont pris avec l'ameçon, et qu'on peut les conserver vivants, il dit, par une interrogation qui vaut une négation, que l'homme ne pourra pas ainsi trôler la baleine; qu'il ne pourra la conserver vivante, comme on conserve les autres poissons. Tout cela est encore vrai aujourd'hui et le sera toujours; car si l'on prend des baleines, ce n'est point à l'ameçon; on ne les prend pas vivantes, mais mortes ou mourantes. Ainsi l'expérience ne contredit point l'écriture.

M. Hasselquist prétend que le Léviathan dont il est parlé dans Job, est le crocodile et non point la baleine, comme le suppose le plus grand nombre des interprètes. Comment, dit-il, Job a-t-il pu parler d'un animal qu'on n'a jamais vu dans l'endroit où il écrivait, et dans un temps où l'on ne connaissait ni le Groënland ni le Spitzberg?

Il n'a point fallu attendre la découverte du Groënland, qui ne s'est faite qu'au neuvième siècle, ni du Spitzberg, qui ne s'est faite qu'au seizième, pour avoir connaissance de la baleine. Les Grecs et les Romains en ont parlé, ce qui n'est pas surprenant, puisqu'il s'en trouve dans toutes les parties de l'Océan, même dans la Méditerranée. Job, qui écrivait dans un pays qui n'est pas fort éloigné de ces deux mers, a pu facilement connaître la baleine, au moins par la relation des voyageurs. (Duclot.)

(1) Quomodo capti pisces retineri solent. *Annulam* hic Græci quidam.

AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS. Quod hic *armilla* dicitur, idem esse videtur quod modò *circulus*. (Grotius.)

suo Thalmud, indignas quæ à nobis referantur. Nonnulli auctores censent esse draconem aut terrestre animal ingens ferocissimumque, à Cæcærensis, nostri temporis diligens auctor, lib. 4 de Animalibus, cap. 6 et sequentibus, fuscè disputat. Constans tamen et indubitata ferè omnium tam Græcorum quam Latinorum Patrum sententia est, Leviathan esse vastissimum piscem, qui omnes alios magnitudine ac voracitate superat. Quod B. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 9, ex ipso contextu Jobi demonstrat, et Cajetanus in Psalmæta 140, apud Hebræos ex nominis significatione confirmat. *Leviathan* enim significat *addimentum eorum*, id est, piscem tantæ magnitudinis, ut ad magnorum piscium quantitatem adhibe addat, illam longo excedens intervallo. Quibus concinnat alii auctores, qui dicunt vocem *Leviathan* significare *congregationem eorum*, scilicet piscium, quasi dicas acervum piscium, eo quod tantæ sit magnitudinis, ut in illo uno omnes alii coacerati videantur; eo modo quo de elephante diximus vocari à Deo *Behemoth*, id est, *bestia*, in plurali, quia unus cum sit, omnes bestias in se continet. 3 videtur. Nominæ *Leviathan* ergo Deus supremum piscem omnium suffragio significari voluit. Quoniam autem omnibus certum est piscem omnium maximum esse cetum, idcirco communior veriorque sententia est, Leviathan significare cetum. Quamvis autem nomen ceti commune sit et genericum ad omnes majores pisces, balænam, physiterum, phocam, orcam, pristen, lamiam, canicalem, similesque ingentis magnitudinis marinas bestias, ut ex variis auctoribus tam sacris quam profanis constat, quoniam tamen, ut Plinius, lib. 9, cap. 5 et 4, dixit, inter omnes hujusmodi belluas balæna notior est, et omnibus major, nomen ceti communiter assumitur ad balænam significandam; cuius magnitudinem, qui de rerum naturis disputant, quasi immensam describunt. Solinus enim, cap. 56, et Plinius, lib. 9, cap. 3, 4, 6, expressè asserunt, dari cetum tantæ magnitudinis, ut occupet quatuor jugera terre, hoc est, tantum spatium quantum quatuor diebus par boum arare potest, adeoque magno monti æquale. Quod et Cajetanus loco supra citato tanquam communem sententiam affirmavit; et divus Ambrosius, lib. 5 Hexameron, cap. 10, asseruit se id didicisse ab illis qui viderunt. *Constat* (inquit D. Basilius, homil. 7 in Hexameron) *hanc animalia tantæ esse molis, ut maximis montibus æquentur; quæ cum ad summam aquæ superficiem extiterint, instar insularum sæpenumero apparent, idcirco vocantur cete grandia*. Sic ille Leviathan ergo cetum significat. Quod et manifestè satis indicat Isaias qui quem primò vocat *Leviathan*, postea nominat *cetum qui est in mari*, Isaiæ 27, 1.

Hoc supposito, admiranda apparent, quæ Deus hic ipsi Jobo proponit dicens: *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Non quæcumque explicationem B. Gregorius intelligendam voluit (dantur enim modi apud aliquas nationes, quibus facilè hanc belluam expiscantur, quos S. Basilius, hom. 10 in Hexameron, recenset) sed de piscatione quæ fit per arundinem, lineam,

aut fomiculum, et hamum; quam idèò tanquam rem omni admiratione majorem et humanis viribus superiorem Deus proponit: *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Qui enim fieri possit, ut accipiens homo arundinem, lineam et hamum ex ea pendente, talem belluam valeat expiscari? Certè Habacuc varia instrumenta piscandi ponit, *sagenam, rete et hamum*, cap. 1, 45; duo priora ad majores pisces, hamum ad minores: et satis notum est, eum, qui arundine et hamo ad piscationem procedit, neque intendere, neque posse capere nisi pisciculos parvulos, unde et talem piscatorem sæpè irridemus. Quomodo ergo tam ingens bellua ita extrahi poterit? Quinimò Deus ipse paulò inferius fateri videtur, tam grandem esse hanc bestiam, ut nec sagenæ nec reti capi possit; unde interrogat: *Numquid implebis sagenas pelle ejus, et gurgustium piscium capite illius?* Gurgustium piscium vocatur instrumentum viminæum, quo pisces concluduntur; quasi indicans, nec illis cunctis instrumentis piscatoriis, quibus capiuntur alii pisces, cetum seu balænam capi posse; quomodo igitur hamo posset extrahi! Hæc quidem admiranda sunt, et vires ac facultatem hominum excedunt; Deo tamen facilia sunt, qui non tantum se id facturum pollicetur, sed insuper linguam ejus fane ligaturum:

ET FENE LIGABIS LINGUAM EJUS. Miranda res. Quæ namque manus tam valida esse potest, ut draconis hujus os aperiat, et dentes ejus minimè reformidans, linguam ejus apprehendat et liget? et quis finis tam validus, ut dentibus ejus possit resistere, et linguam illius ingentem colligere? Præterea predicti se immisurum circumal in naribus ejus, id est, ejus superbo conatus compressurum:

NUMQUID PONES CIRCULUM IN NARIBUS EJUS? S. Hieronymus transfert: *Circumdabis capistrum naribus ejus*. Habent balæna (ut ait Plinius, lib. 9, cap. 6) foramina aut orificia quasdam in frontibus (Ælianus, lib. 10, cap. 1, fistulas appellat) per quæ spirant; quæ propterea nares vocantur; per quæ ingentem aquarum copiam efflant et eructant. Imò B. Isidorus balænae nomen deductum censet ab emittendo suo effundendo aquas: *πάλιστον* enim Græcè significat *emittere* seu *ejicere*. Et quidem Plinius, lib. 9, cap. 4, id peculiare demonstrat de quodam balænarum genere, quod propterea *πυρρὸς* à Græcis dicitur, id est, *flator*, quod reflando solet ingentes nimbus emittere: de quo Strabo lib. 15, et alii quos citat Pineda noster. Idcirco Deus paulò post sternutationem Leviathan formidabilem notat, dicens, Job. 41, 9: *Sternutatio ejus splendor ignis*, quia nimirum aquarum nimbus maximà vi per nares eructat, qui luce perfusi flammarum instar resplendent, ut verè videatur igneus fluvius per nares efflare, ut D. Thomas sequenti capite annotavit, lect. 2. Idcirco igitur tanquam rem summè difficilem proponit Deus: *Numquid pones circumal in aribus ejus?* quod scilicet nares hujus immense bestie possit comprimere. Id Deus se facturum pollicetur, neque hoc solum, sed et frenum validum se immisurum in os ejus, quo crudelis illa bellua non secus quam equus duro robor-

stoque freno contineatur, quod explicat subdens: *AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS?* Armilla nomen elsi communiter significat ornamentum brachii in modum circuli, ut idem sit quod brachiale; vox tamen Hebræa significat instrumentum curvum instar uncini aut hamii acuti; et hoc in loco capistrum seu validum frenum exprimit, quod in uncium componitur, et non quodcumque, sed acriter pungens et perforans labia et fauces, quibus ita infligitur, ut nullatenus excuti valeat. Unde et Theodoretus transtulit: *Freno perforabis maxillam ejus*.

Mysticè hæc omnia complevit Deus cum homo factus est: quæ mirè explicat B. Gregorius lib. 35 Moralium, cap. 9 et sequentibus; et ante ipsum explicaverat D. Chrysostomus, homil. 5 ex variis in Mattheum. Et certè concors est sanctorum Patrum sententia, Deum sub typo Leviathan ita demonem ipsum exprimere voluisse, ut multa dicantur hoc in loco, quæ cetis convenire nullatenus aut difficilè possint; sunt autem ipsi demoni propria, quem etiam priùs expressisset ac delineasset sub specie Behemoth, quò est inter animalia terrestria ferocior, deinceps eundem describit sub specie Leviathan, qui inter animalia aquatilia primas tenet. Inprimis enim (ut S. Gregorius annotavit, et sancti Patres, Hieronymus in cap. 27 Isaiæ, et Philippus, Boda, S. Thomas et alii hoc in loco expendunt) nomen Leviathan egregiè in demonem quadrat. *Leviathan* enim, ut diximus, significat *addimentum eorum*, et derivatur à verbo *לָוּ* *luah*, quod significat *addere, adjungere, applicare, copulare, sociare*; aut, ut alii clarè vertunt, idem est ac, *sibi copulans*, aut adjungens, vel associans. Unde et tertius Læi filius vocatus est ab eà Levi; quæ postquam peperit, dixit, Genes. 29, 54: *Nunc quoque copulabitur mihi vir meus*, id est, mihi adhaerebit sociabitur, etc. Unde et rectè in balænam tale nomen quadrat, aut quia unus piscis cum sit, in seipso omnes alios quasi copulatos et junctos tenet, quippe quæ habet omnium aliorum voracitatem, crudelitatem, agilitatem, etc., aut quia omnes pisces et quidquid invenerit sibi copulat et concorporat, deglutiens quidquid se illi obulerit. Quapropter ut Jonas à pisce deglutiretur, preparatus est cetus à Deo. Cum enim animal hoc tam ingentis sit magnitudinis ac molis, summà fame ita perpetuò urgeatur, ut ne omnes pisces maris Mediterraneæ devolet, à Deo, summà providentiâ cuncta, disponente per fretum Gaditanum, tanquam per ostia valida, in magno Oceano tanquam in carcere inclusus sit, ut notant sancti Patres in illud Jobi cap. 7, 12: *Numquid cælus ego sum, quia conclusus me carcere?* Optimè ergo demoni tale nomen convenit, qui unus omnium piscium imò et omnium bestiarum in seipso unitos habet noxios crudelisque mores, ut alibi dictum est; qui non solum nunc, ut Christus dixit, Matth. 12, 44, sæpenumèro alios spiritus immundos et inimicos ad nos expugnandum sibi adjungit, sed et ab initio conatus fuit sibi copulare omnes angelos, quorum tertiam partem sibi adherentem traxit; sicut et à mundi ævo, humanam naturam universam deglutire sibi